

DISKURZUS

A Batthyány Lajos Szakkollégium tudományos folyóirata

ELEKES DÓRA

Gyermekmunka a hosszú 19. században Angliában

HÉVÍZI ENIKŐ

A kényszergyógykezelés és annak gyakorlati problémái

MIHÁLY LAURA DOMINIKA

*A médiamegosztó portálok terrorista tartalmaival szembeni
fellépés külföldi és hazai jogi eszköztára I. rész*

SZABÓ LÍVIA

*Az Intel-ügy tanulságai kereskedelmi jogi és versenyjogi
szempontból – Az FMCG szektor vonatkozásában*

SZABÓ TAMÁS

3D-nyomtatott fegyverek a jog nézőpontjából

DISKURZUS

A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMÁNAK TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA | GYŐR

TIZEDIK ÉVFOLYAM | 2020/2. SZÁM.

KÉZIRAT LEZÁRVA | 2021. ÁPRILIS 30.

FŐSZERKESZTŐ | DR. TAKÓ DALMA
OLVASÓ SZERKESZTŐ | HONTVÁRI TAMÁS
MIHÁLY LAURA DOMINIKA
PREISINGER NIKOLETTA
SZABÓ ORSOLYA
SZILÁGYI MÁRK

A KIADÓ KÉPVISELŐJE | DR. KIRÁLY PÉTER BÁLINT

A BORÍTÓ DR. KESERŰ BARNA ARNOLD MUNKÁJA.

MINDEN JOG FENNTARTVA. BÁRMILYEN MÁSOLÁS, SOKSZOROSÍTÁS, ILLETVE ADATFELDOLGOZÓ
RENDSZERBEN VALÓ TÁROLÁS A KIADÓ ELŐZETES ÍRÁSBELI HOZZÁJÁRULÁSÁHOZ VAN KÖTVE.

MEGJELENIK | FÉLÉVENTE

FELELŐS KIADÓ | SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMA

Cím | 9026 GYŐR, ÁLDOZAT UTCA 12.

HONLAP | [HTTP://BLSZK.SZE.HU](http://BLSZK.SZE.HU)

ISSN | 2062 –5715 (NYOMTATOTT)

ISSN | 2064 –6992 (ONLINE)

© BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUM, 2021.

© A SZERZŐK, 2021.

E KÖTET AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA MEGBÍZÁSÁBÓL AZ EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ ÁLTAL MEGHIRDETETT NEMZETI TEHETSÉG PROGRAM KERETÉBEN
AZ NTP-SZKOLL-20-0045 KÓDSZÁMÚ PÁLYÁZATI TÁMOGATÁSBÓL VALÓSULT MEG.

TARTALOM

ELEKES DÓRA

Gyermekmunka a hosszú 19. században Angliában..... 3

HÉVÍZI ENIKŐ

A kényszergyógykezelés és annak gyakorlati problémái..... 9

MIHÁLY LAURA DOMINIKA

A médiamegosztó portálok terrorista tartalmaival szembeni fellépés külföldi és hazai jogi eszköztársa I. rész 19

SZABÓ LÍVIA

Az Intel-ügy tanulságai kereskedelmi jogi és versenyjogi szempontból – Az FMCG szektor vonatkozásában..... 25

SZABÓ TAMÁS

3D-nyomtatott fegyverek a jog nézőpontjából 32

GYERMEKMUNKA A HOSSZÚ 19. SZÁZADBAN ANGLIÁBAN

Absztrakt

Az ipari forradalom idején, a gyártás tömegessé válásával, a nagy mennyiségben elterjedő gépek sajnálatos módon visszaszorították a szakképzettség iránti igényt, s mindez ugyanannyira immanens részévé tette a hosszú 19. századnak a gyermekmunkát, mint a polgárság megerősödését, az urbanizációt vagy akár az imperializmust. Ennek megfelelően rögzíteni kell, hogy a gyermekmunka az iparosodás első századában éppúgy tömeges jelensége volt a nyugati fejlett államok iparának, mint most a feltörekvő, harmadik világbeli régióknak. A kialakult állapotot az államoknak kezelnie kellett, máskülönben a gyermekek nagymértékű kizsákmányolása következtében a már kialakult társadalmi problémák demográfiai nehézségekhez is vezethettek volna. A jogalkotók így felléptek a vizsgált korcsoport védelme érdekében.

Kulcsszavak: ipari forradalom, gyárak megjelenése, kizsákmányolás, gyermekvédelmi törvények.

BEVEZETÉS

Kutatásomban – Gyermekmunka a hosszú 19. században – a történelem egy meghatározott időszakát helyeztem nagyító alá. Az évszázad terjedelmének meghatározásában azonban nem a köznyelvben elterjedt decimális használattal értek egyet, hiszen azok a társadalmi, gazdasági folyamatok, amelyeket részben az ipari forradalom generált, nem korlátozódtak az 1800 és 1899 közötti időszakra. A változásokhoz vezető utat, új korszakot nyitva a történelemben, a francia forradalom idején, 1789-ben, illetve az amerikai gyarmatok függetlenségi nyilatkozatának papírra vetésével 1776-ban kijelölték. Ezen események láncolata végén pedig az első világháború kitörése áll. Természetesen a fent említett értelmezés nincs kőbe vésve, bizonyos tudósok csak a klasszikus értelemben vett száz évet fogadják el a 19. század fogalmának. Eric Hobsbawm három kötetében ír arról, hogy a 19. század fogalmán az 1789-1914 időintervallum értelmezendő.¹

A vizsgált téma esetében – vagyis a gyermekmunka a 19. században – nagy relevanciával bírnak az ipari forradalom korában végbement gazdasági, társadalmi, kulturális, szociális és jogi változások, ugyanis ezek együttesen generálták a gyermekmunka tömegessé válását, továbbá ezek negatív hatásait felismerve alakították át vagy alakították ki a jogalkotók az egyes speciális munkavállalói csoportokra (például gyerekek, nők, öregek stb.) vonatkozó jogi szabályozást. A szabályozások szükségességét az alábbi párbeszéd is jól érzékelteti.

A gyermekek foglalkoztatásával Angliában a parlament már az 1800-as évek első felében foglalkozott. 1832-ben a következőket válaszolta egy munkás az egyik bizottságnak:

„Kérdés: Hány órát dolgozott naponta?

Válasz: Reggel öt órától este nyolcig.

Kérdés: Tizennégy s fél órát dolgozott hétéves korában?

Válasz: Igen.

Kérdés: Elfáradt-e a munkaidő végére?

Válasz: Igen, a fáradtság és az álomosság három óra körül kezdődött, egyre nehezebben viseltem el, de a legrosszabb reggel hat és hét óra között volt.

Kérdés: Mennyi idő telt el a megbetegedés előtt?

Válasz: Fél év.

Kérdés: Mit érzett ekkor a végtagjaiban?

Válasz: Fél éve dolgoztam már, amikor betegség támadta meg a térdemet és a bokámat, ami egyre rosszabbá vált.

Kérdés: Milyen messze laktak az üzemtől?

Válasz: Egy jó mérföldnyire.

Kérdés: Érzett fájdalmat járás közben?

Válasz: Igen, reggelente csak nagy fájdalmak árán tudtam megmozdulni, ezért fivérem és nővérem megragadtak a hónom alatt, és úgy vonszoltak el az üzemig.

¹ KELEMEN ROLAND: A kettős forradalom hatása a 19. század eleji geopolitikai viszonyokra – Avagy a polgári jogállam születése, in KESERŰ BARNA ARNOLD (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok*, 2017, Széchenyi István Egyetem, Győr, 91-100.

Kérdés: Előfordult-e, hogy elkéstek?

Válasz: Igen, és ha öt percet késtünk, a munkafelügyelő fogott egy szíjat és kékre-zöldre vert bennünket.”²

Mint jól látható a fenti beszélgetésből, a gyermekmunka jelensége rendkívül akut probléma volt már a vizsgált korszak kezdetén is, amely megoldásért kiáltott.

1. A GYERMEKMUNKA ANGLIÁBAN A HOSSZÚ 19. SZÁZADBAN

Az ipari forradalom a világon először Angliában, a hosszú 19. század elején ment végbe, így ebben az országban jelentkeztek elsőként többek között a gyors, nagymértékű gyári fejlődés előnyei és hátrányai, valamint a gyermekek és munkások erőinek nagymértékű kihasználása. Nem csoda, hogy már az 1800-as évek elején jogi szabályozásra szorult a vizsgált téma a szigetországban.

Az ipari forradalom kiteljesedésével egyre nagyobb méreteket öltött a gyermekek foglalkoztatása, gyártulajdonosok általi elnyomása, így nőtt az igény a gyermekeket védő törvények megalkotására.³ Nem csoda, ha John Wade így írt a korszakról: „A gyártulajdonosok mohósága, akiknek a nyereség utáni hajszában elkövetett kegyetlenkedéseit aligha múlták felül azok, amelyeket Amerika meghódításakor a spanyolok követtek el az arany utáni hajszában.”⁴

A status quo már a 19. század elején kritikus volt, olyannyira, hogy több újságíró, költő, író is papírra vetette a kor eseményeit, többen változásért kiáltottak.

Charles Dickens, angol író jómódú családba született, ám miután szülei eladósodtak, gyermeküket dolgozni küldték. Évekkel később megírta David Copperfield történetét, amelyben a címszereplő gyermekre hasonló sors várt, mint az íróra annak idején.⁵

A napjainkban megjelent nagysikerű regény, A titánok bukása, a hosszú 19. század végi állapotokat mutatja be. Ken Follett regényhőse, Billy, 13 évesen kezdett egy szénbányában dolgozni, ahol már óvintézkedéseket tettek a bányalég, valamint az esetleges robbanások ellen, ezért speciális lámpákat használtak, s a munkásoknak tilos volt gyufát magukkal vinni. A munkavégzés helyére liftekkel jutottak le, de még ekkor is fordultak elő olyan szerencsétlenségek, amelyekben többen életüket veszítették. A bányászok egészségügyi állapota továbbra is kívánnivalót hagyott maga után. A levegőben lévő szénpor ellen úgy próbáltak védekezni, hogy éjszakánként vízzel locsolták a kőszént, így igyekeztek megkötni azt. Mind ezek ellenére sokan köhögtek, vagyis ez a megoldás nem orvosolta teljes mértékben a problémát. Billy feladata a kifejtett szén csillébe lapátolása volt, ami fizikailag megterhelő volt.⁶

A század elején készült egy felmérés, melyből kiderül, hogy a Glasgowban és környékén foglalkoztatott gyermekeknek az átlag életkora 10 év alatt volt 1805-1809 között. Nottinghamshire egyes manufaktúráiban a gyerekek közel fele 10 év alatti volt.⁷ Ebben az időszakban, 1816-ban egy feljegyzés szerint a gyerekeket napi tizenégy-tizenöt órán keresztül dolgoztatták, nemcsak napközben, hanem éjszaka is, és a munkaidejük lejártá után még meg kellett tisztítaniuk a gépeket, vasárnaponként pedig pár személynek reggel hat és tizenkét óra között a karbantartási feladatokat kellett ellátni.⁸ Ezekben az időszakban ugyan még csak csekély számú, kevésbé szigorú törvényi rendelkezést bocsájtottak ki a szigetországban, amely ezeket a problémát szabályozta, de azokat sem tartották be.

Mivel az ipari forradalom is Angliából indult, így a gyermekmunkát korlátozó szabályozások is itt jelentek meg először. 1802-ben az angol parlament megalkotta a tanonctörvényt, melynek hatálya csak a textilüzemben dolgozó gyerekekre terjedt ki. A napi munkaidő felső korlátját tizenkét órában állapította meg azok körében, akik nem szüleikkel éltek, továbbá megszüntette az éjszakai munkavégzést.

² PUKÁNYSZKY BÉLA: *A gyermekkor története*, 2001, Műszaki Kiadó, Budapest, 155-156.

³ HINDMAN, HUGH D.: *The Word of Child Labour*, 2009, M.E. Sharpe, New York, London, 10-15.

⁴ WADE, JOHN: *History of the Middle and Working Classes*. 1835, Effingham Wilson Royal Exchange, 3. kiad. London. 114.

⁵ MOSES, BELLE: *Charles Dickens*, 1912, D. Appleton and Company, New York, 19-40.

⁶ FOLLETT, KEN: *A titánok bukása*, Évszázad trilógia I., 2010, Gabo Kiadó, Budapest, 14-36.

⁷ HONEYMAN, KATRINA: *Child Workers in England, 1780–1820*, 2007, Ashgate Publishing Limited, Aldershot, 45.

⁸ HONEYMAN: *i.m.* 187-188.

Később 1819-1831 között a fiatakorúak munka idejét általánosan tizenkét órában állapította meg a jogalkotó a pamutiparban. 1833-1844 között pedig a törvényhozó a bányákban napi tíz órás munkaidőt írt elő. Mind ezek ellenére a 19. század elején mégsem lehetünk igazi változásoknak a tanúi.⁹

Ezekben a jogszabályokban azonos idősíkokban nagyvonalakban ugyanazon rendelkezéseket találhattuk. A törvényalkotó időről-időre rögzítette a gyermekmunka alsó korhatárát, ami iparáganként változhatott, megállapította azokat a munkahelyeket, munkaköröket, ahol a gyermekeket foglalkoztatni lehetett anélkül, hogy nagymértékű, maradandó egészségügyi károsodást szenvednének. Visszatérő kérdéskör volt a munkaidő szabályozása: nemcsak a napi legmagasabb munkaórák tekintetében kívántak keretet alkotni, hanem azt is szabályozták, hogy mikor kezdődhet legkorábban, s mikor fejeződhet be legkésőbb a törvényben meghatározott személyek munkanapja. Továbbá az oktatás kérdése is hangsúlyt kapott. A munkaidő és az iskoláztatás kérdése mindig összefonódott, hiszen időt kellett biztosítani a munka mellett az oktatásra és nem utolsó sorban a pihenésre is. Többek között ezért is volt szükség az éjszakai munkát tiltó és napi maximális munkaidőt megállapító rendelkezésekre.

Az ipari forradalmat nemcsak a gyári munka, hanem a bányákban való foglalkoztatás is végigkísérte, ami szöges ellentéte az ún. „casual child labournek”. Angliában már a 19. század elején mindkét nembeli gyermekeket 5 éves koruktól a föld mélyébe küldték, hogy vasércet és szenet bányásszanak. Kicsi testalkatuk alkalmassá tette őket arra, hogy a bányák gyomrában, szűk alagutakon keresztül másszanak. Sokak közülük itt hunytak el, vagy nyomorultak meg egy életre.¹⁰

Az első igazán jelentős szabályozásra 1833-ban került sor.¹¹ Az új törvény hatálya már több iparágra kiterjedt: így egészen pontosan az angol pamut-, gyapjú-, selyem- és lengyárakra.¹² A törvényhozó rendelkezései szerint ezeken a munkahelyeken tilos volt 9 évnél fiatalabb gyermekeket foglalkoztatni. A napi munkaidőt kilenc órában állapította meg a 9-12 év közötti gyermekek részére, és tiltotta az éjszakai foglalkoztatásukat egészen 18. életévük betöltéséig.¹³ E szakasz értelmében nem lehetett a munkavállalóknak ezt a csoportját este fél kilenc és reggel fél hat között a gyárakban feladataik elvégzésére beosztani. Továbbá a munkáltatóknak rendelkezniük kellett az ún. gyermekigazolvánnyal, valamint a törvények végrehajtására négy főt kellett gyári felügyelőként kijelölniük.¹⁴ Az ellenőrök felülvizsgálták, hogy a „half-timerek”, vagyis a gyerekekre irányadó törvényi rendelkezéseknek megfelelően látja-e el a vizsgált korcsoport a munkáját, nem pedig a „full-timerekkel”, vagyis a felnőttekkel azonos körülmények között.

A törvényben megjelent az iskolalátogatási kötelezettség is. Ennek tükrében a textiliparban dolgozó 9-11 éves gyerekeknek kötelező volt napi két órában, heti hat napon keresztül iskolába járni, s ez az előírás más iparágra is vonatkozott. Mind ezek ellenére megállapítható, hogy az iskolalátogatási kötelezettségnek igazi eredménye csak évtizedekkel később, 1871-ben jelentkezett.¹⁵

1842-ben rendelkeztek a bányákban foglalkoztathatóság minimális életkoráról is, és az alsó határt 10 évben állapították meg a Mining Actben. 1860-tól tiltották a 10-12 év közötti fiúk föld alatt való alkalmazását, kivéve, ha már rendelkeztek iskolai bizonyítvánnyal, vagyis kötelező tanulmányaikat már abszolválták, vagy az előírt óraszámban a tanítási intézményt már látogatták. Azonban ezeket a rendelkezéseket nem tartották be.¹⁶

Az angol parlament 1844-ben fogadta el a Factory Actet, amely a gyermekek foglalkoztatási feltételeiről szólt. A minimális életkort a textiliparban csökkentették, így már 8 évesek is dolgozhattak a gyárakban, azonban a 13 évesek még gyermek, nem pedig fiatal munkavállalónak számítottak.¹⁷ A jogalkotó a napi munkaidő felső határát a 11 év alattiak számára napi hat és fél órában állapította meg, míg a 11-13 év közötti korosztályok számára napi tíz órában, azonban az utóbbi csoport részére eltörölte a kötelező iskolalátogatást. E munkavállalók műszakokba való beosztásáról is rendelkeztek. Ennek tükrében azokat a gyermekeket, akik délelőtt tizenkét óra előtt kezdtek dolgozni, délután egy óra után nem kaphattak további, aznap ellátandó feladatokat. A törvény továbbá azt is kimondta, hogy egy óra előtt nem lehetett ezeket a munkavállalókat öt óránál hosszabb ideig foglalkoztatni fél órás munkaközi szünet közbeiktatása nélkül. Azonban a jogalkotó

⁹ H. HARASZTI ÉVA: A chartista mozgalom gazdasági és társadalmi előzményeihez, in *Történelmi Szemle*, 1960/4. szám, 438-439.

¹⁰ PUKÁNYSZKY: *i. m.* 155.

¹¹ Factory Act 1833.

¹² Factory Act 1833.

¹³ Factory Act 1833.

¹⁴ Factory Act 1833.

¹⁵ HINDMAN: *i. m.* 50.

¹⁶ Mining Act 1860.

¹⁷ Factory Act 1844.

ilyen téren nem rendelkezett azokról a gyermekekről, akiknek a munkaideje délben vagy később kezdődött. A tulajdonosoknak kötelezettségük volt hirdetményt elhelyezni a gyár területén egy jól látható helyen, amelyen ismertették az irányadó szabályokat a munkaidő kezdetére, illetve végére, valamint a munkaközi szünetre vonatkozóan.¹⁸

Ugyan már az 1833-as törvényben is előírták a gyermekek taníttatását, mégis annak lehetünk tanúi, hogy 1844 előtt még volt olyan tanító, aki nem tudott írni, hiszen az aláírás helyére csak egy „x”-et tett.¹⁹ Ilyen adatok tükrében érdemes elgondolkodni azon, vajon mekkora tudásra tehetek szert azok a diákok, akik ugyan megjelentek az iskolában, fáradtan, a munka elvégzése után, de ilyen vagy hasonló oktatótól kellett volna tanulniuk.

Sok feljegyzés készült a korban uralkodó helyzetekről, törvények be nem tartásáról, amelyeket többek között a „Children’s Employment Commission-ök” őriztek meg. Ezekből a dokumentumokból tudjuk, hogy nemcsak az oktatók próbálták meg kijátszani a rendszert, hanem a gyártulajdonosok is. Ezt támasztja alá az az 1858-as eset is, amikor egy hirdetésben olyan fiúkat kerestek, akik kinéznek tizenhárom évesnek, mert az életkort az orvosnak kellett megállapítania, nem pedig az irataikat nézték. Felmerül a kérdés, hogy mégis mire volt mindez jó? A válasz igazán egyszerű, ugyanis a jogalkotó rendelkezései alapján ettől az életkortól magasabb óraszámokban lehetett foglalkoztatni a gyerekeket.²⁰

A vizsgált korszakot napi munkaidejére vonatkozó rendelkezéseket még 1860-ban sem tartották mindenhol be. A nottinghami csipkegyárban 9-10 éveseket kényszerítettek arra, hogy kora reggeltől egészen este tíz, tizenegy óráig, sőt néha még tovább dolgozzanak.²¹

Azokban a papírgyárakban, ahol a munkálatokat gépek segítségével végezték el, ott a termelés vasárnap éjjeltől egészen szombat éjfélig folyt, megszakítás nélkül, tizenkét és huszonnégy órás rendszerben. A gyermekek nem csak napközben dolgoztak, gyakorta túlóráztak. A monoton simítási folyamatokat 12 éves lányok látták el 14 órás munkaidőben, hosszabb munkaközi szünet nélkül, napi kettő vagy három félórás étkezési szünet közbeiktatásával.²² Mindezen adatok ismeretében nem csoda, ha Fourier a gyárakat enyhített bagnónak (gályarabságnak) nevezte.

1867-ben a Factory Acts Extension Act hatálybalépésével tovább bővült a törvény hatálya alá tartozó munkáltatók száma. A jogalkotó kiterjesztette rendelkezéseit a fém-műhelyekre, az üveg-, dohány-, gép-, papírgyárakra, könyvkötődékre, nyomdákra, valamint az összes effajta ipari műhelyre, ahol minimum ötven főt azonos időszakban és legalább száz napon keresztül foglalkoztattak.²³

A 19. század második felében már megjelent az ún. „casual child labour”, amely keretein belül a gyermekeket színházakban, a színpadon foglalkoztatták táncosokként. Ugyan ez kevésbé volt megterhelő, mint a bányákban, gyárakban a gépek, kemencék mellett végzett fáradságos, komoly fizikai megterhelést kiváltó munka, de a folyamatos, kemény edzések és esti előadások mellett itt sem maradt sok szabad idejük a gyerekeknek.²⁴

1878-ban a The Factory and Workshop Act rendelkezett többek között a gyermekek foglalkoztatásáról, annak korlátairól. A törvény értelmében már csak 10 éves vagy annál idősebb személyeket lehetett a gyárakban dolgoztatni hétfőtől szombatig, vasárnap még a fiatal munkavállalókat sem lehetett behívni. A munkaidő-beosztás sokban hasonlított az 1844-es Factory Actben foglaltakhoz. Hétköznapokon a vizsgált csoport reggeli, illetve délutáni műszakban dolgozhatott, reggel hat órától délután egy óráig vagy az ebéddőig, míg a nap második felében foglalkoztatottak délután egy órától vagy az ebédszünet befejezésétől este hat óráig voltak beosztathatók. A gyermekek hétvégén való foglalkoztatását is redukálták: nem lehetett őket minden szombaton, csak minden második szombaton beosztani, valamint csak délutánonként, öt és fél órára voltak ezeken a napokon munkára foghatóak. Így egyre több szabad idejük lett.

A törvény a szabadságról, munkaközi szünetről is rendelkezett, munkaszüneti napként jelölte meg a karácsonyt és a nagypénteket. Továbbá a munkások ebédjüket egy külön teremben, mindig azonos időben fogyaszthatták nyugodt körülmények között.

¹⁸ Factory Act 1844.

¹⁹ MARX, KARL: *A tőke*. A politikai gazdaságtan bírálata, 1955, Szikra Kiadás Budapest, Budapest, 373.

²⁰ MARX: *i. m.* 369.

²¹ MARX: *i. m.* 229.

²² MARX: *i. m.* 244.

²³ 1867. évi Factory Acts Extension Act.

²⁴ COLCLOUGH, DYAN: *Child Labour in the British Victorian Entertainment Industry: 1875-1914*, Palgrave Tanulmányok a színház és a teljesítmény történetében sorozat, 2016, Palgrave Macmillan US, New York, 31.

Az otthonmunka szabályaira is kitérnek a szakaszok: munkaidőt állapítottak meg, hasonló módon, mint a gyárakban, műhelyekben.

A jogalkotó csak úgy, mint a korábbiakban, az iskolalátogatási kötelezettségről is rendelkezett. Ennek fényében csak reggel nyolc és este hat óra között lehetett látogatni az oktatási intézményeket, ahol 13 évesen a gyerekeknek számot kellett adniuk írás-, olvasás- és matematikai tudásukról, majd bizonyítványt kaptak. Hogy ezt a feltételt teljesíteni tudja a nebuló, abban az esetben, ha tanulmányaiban lemaradásban volt az órákon való részvétel tekintetében, akkor először a hiányzásait kellett pótolnia, majd ezután volt munkára fogható a gyárakban.²⁵

A korabeli törvényekben már a munkavédelemről, egészségvédelméről is olvashatunk. Vagyis célként megfogalmazódott a gyermekek, munkások testi épségének fokozottabb védelme, ám a korban még nem volt jelentős az említett két téma. A felszínes szabályozások értelmében a falakat meszelni kellett, a termeket szellőztetni és a veszélyes gépeket például burkolattal ellátni, így az esetleges csonkításoknak elejét venni. Mindezen rendelkezések ellenére sok esetben, sokáig a gyárosok nem tettek semmit, így a gépeket tisztító gyermekekkel előfordult, hogy munkájuk elvégzése közben testrészeit az eszközök leszakították.²⁶

Nemcsak az állam fektetett le rendelkezéseket, hanem a munkáltatók is sok esetben saját büntető szabályokat hoztak, amelyeket a műhelyeik ajtajára szegeztek ki, így minden munkavállaló számára megismerhetők voltak. Ezek eltértek a jogalkotó által megalkotott szabályozástól. Az úgy nevezett Codex criminalisokban pénzbírság alapú büntetések felsorolását találhatjuk.²⁷

A gyermekek védelme mellett nemcsak a jogalkotó, hanem az arisztokrácia bizonyos rétege is kiállt. Egyesületeket, alapítványokat hoztak létre, hogy elsősorban az árvákat támogassák.²⁸ Láthatjuk, hogy a társadalom próbált reagálni a negatív változásokra, igaz, eleinte csak több-kevesebb sikerrel tudták a mérleget a pozitív irányba billenteni, mivel a gyártulajdonosok sok esetben nem tartották be a törvénybe foglaltakat.

ÖSSZEGZÉS

Végezetül szeretném ismertetni kutatásom főbb eredményeit, összefoglalni a címben rögzített állam legjelentősebb szabályozásait és nem utolsósorban a különbségeit, röviden bemutatni az általam levont következtetéseket. Az ipari forradalom Angliában vetett először lábat, majd továbbgyűrűzött a világba. Ezáltal a szigetországban elterjedt a tömeges gyermekmunka, valamint a vizsgált korcsoportnak nagymértékű kizsákmányolása. Mindezen ismeretek tükrében érthető, hogy a kialakult társadalmi problémára megoldást kellett találnia a jogalkotónak, így a britek alkották meg az első olyan ipari törvényt, amely gyermekvédelmi szabályokat tartalmazott.

Az első jogszabály Angliában, amely mélyebben foglalkozik a kutatott témával, 1833-ban jelent meg. A rendelkezések értelmében tilos volt a 18. életévüket be nem töltött személyeket éjszaka, míg a 9 évnél fiatalabb gyermekeket a gyárakban foglalkoztatni. A napi munkaidő a 9-12 évesek tekintetében kilenc óra volt, amelyet reggel fél hat és este fél kilenc közötti időintervallumban kellett teljesíteni. Hangsúlyt fektettek a szellemi fejlődésre is, így kötelező volt a dolgozó 9-11 éves gyerekeknek napi két órában, heti hat napon keresztül iskolába járni, s az alapvető ismereteket, mint az írás, olvasás, elsajátítani.²⁹

1878-ban a szigetországban már tilos volt 10 évnél fiatalabb gyermeket foglalkoztatni, valamint munkanapjaik száma is hat napra redukálódott, vasárnap nem voltak foglalkoztathatók. Hétköznapokon a vizsgált csoport délelőtti, illetve délutáni műszakban dolgozhatott, reggel hat órától egészen tizenhárom óráig, vagy az ebédidőig, míg a nap második felében foglalkoztattak tizenhárom órától vagy az ebédszünet befejezésétől tizenkilenc óráig voltak beoszthatók – vagyis napi munka idejük hét óra volt az 1833-as szabályozással ellentétben, amikor még kilenc órát tett ki napi munka idejük. Továbbá csak minden második szombaton lehetett számukra munkavégzést elrendelni.³⁰

Fontosnak érzem még egyszer rögzíteni, hogy a vizsgált területnek a szabályozása nem ért véget a hosszú 19. század végén, sőt, ahogy arra a bevezetésben is utaltam, a világon sok helyen még a mai napig is komoly problémát jelent a gyermekmunka és szabályozása vagy annak hiánya.

²⁵ 1867. évi Factory and Workshop Act.

²⁶ MARX: *i. m.* 448.

²⁷ REISCHL KÁROLY VILMOS: *Munkáskérdés és socialismus*, 1876, Hunyadi Mátyás Intézet, Budapest, 65.

²⁸ SCHULER DEZSŐ: *Hatósági és társadalmi embervédelem Budapesten*, 1936, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, Budapest, 96.

²⁹ Factory Act 1833.

³⁰ 1867. évi Factory and Workshop Act.

FORRÁSJEGYZÉK

- [1.] COLCLOUGH, DYAN: *Child Labour in the British Victorian Entertainment Industry: 1875-1914*, 2016, Palgrave Macmillan US, New York.
- [2.] FOLLETT, KEN: *A titánok bukása, Évszázad trilógia I.*, 2010, Gabo Kiadó, Budapest.
- [3.] H. HARASZTI ÉVA: A chartista mozgalom gazdasági és társadalmi előzményeihez, in *Történelmi Szemle*, 1960/4. szám.
- [4.] HINDMAN, HUGH D.: *The Word of Child Labour*, 2009, M.E. Sharpe, New York, London.
- [5.] HONEYMAN, KATRINA: *Child Workers in England, 1780–1820*, 2007, Ashgate Publishing Limited, Aldershot.
- [6.] KELEMEN ROLAND: A kettős forradalom hatása a 19. század eleji geopolitikai viszonyokra – Avagy a polgári jogállam születése, in KESERŰ BARNA ARNOLD (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok*, 2017, Széchenyi István Egyetem, Győr.
- [7.] MARX, Karl: *A tőke, A politikai gazdaságtan bírálata*, 1955, Szikra Kiadás, Budapest.
- [8.] MOSES, BELLE: *Charles Dickens*, 1912, D. Appleton and Company, New York.
- [9.] PUKÁNYSZKY BÉLA: *A gyermekkor története*, 2001, Műszaki Kiadó, Budapest.
- [10.] REISCHL KÁROLY Vilmos: *Munkáskérdés és socialismus*, 1876, Hunyadi Mátyás Intézet, Budapest.
- [11.] SCHULER DEZSŐ: *Hatósági és társadalmi embervédelem Budapesten*, 1936, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, Budapest.

JOGFORRÁSOK

- [1.] 1867. évi Factory Acts Extension Act.
- [2.] 1867. évi Factory and Workshop Act.
- [3.] Factory Act 1833.
- [4.] Factory Act 1844.
- [5.] Mining Act 1860.

A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS ÉS ANNAK GYAKORLATI PROBLÉMÁI

Absztrakt

Valódi büntetés a kényszergyógykezelés, vagy csak a leleményes bűnelkövetők kibúvója? Erre a kérdésre keresem a választ a tanulmányomban. Közhiedelemmel ellentétben a kényszergyógykezelés nem felmentés a bűncselekmény elkövetése alól, de nem is valódi szankció. Szankcionálni ugyanis olyan elkövetőt lehetséges, aki tudatában van tettei következményeivel. Mivel egy olyan jogintézményről beszélünk, amely vegyíti a szankció szerű és a gyógyításra irányuló intézkedéseket, meg kell vizsgálnunk a büntetőjogon kívül az egészségügyi vonalat is. Látni fogjuk, hogy koránt sem olyan egyszerű a kényszergyógykezelés megítélése a büntetőjogban.

Kulcsszavak: kóros elmeállapot, kényszergyógykezelés, beszámítási képesség, bűnösség,

1. BESZÁMÍTÁSI KÉPESSÉG

A beszámítási képesség egy olyan jogi konstrukció, amely a büntetőjogban az elkövető büntethetőségét korlátozó, vagy kizáró okaként jelenik meg. A beszámítási képesség egy magatartás későbbi megítélése során kiemelkedően fontos szerepet játszik, hiszen, ha a bűncselekmény elkövetője beszámítási képességgel nem rendelkezik, büntetőjogi felelősségre nem vonható. Mivel a büntetőjogi ilyen nagy szerepet tulajdonít neki, fontos lenne fogalmi szinten rögzíteni, mit is jelent ez. Fogalmát meghatározni két módon lehetne, vagy pozitív módon, amikor a jogalkotó azokat a feltételeket, tulajdonságokat sorolja fel, amelyek a beszámítási képességet jellemzik, vagy negatív meghatározásként, amikor azokat a tulajdonságokat írja le, amelyek a beszámítási képesség meglétét kizárják. Magyarországon, hasonlóan más országok joggyakorlatához, nincs meghatározva fogalmi szinten, mit jelent a beszámítási képesség. Ennél fogva, jogszabályi pontos körülhatárolás hiányában, a jogtudósokat régóta foglalkoztatja ez a kérdés. Fontos leszögezni, hogy a beszámítási képesség meghatározását nagy mértékben befolyásolja az orvostudomány, és különösen a pszichiátriai tudományok fejlettsége, ezért eltérő korszakokban, eltérő módon került értelmezésre.³¹

„A napjainkra kijegecesedett meghatározás szerint a beszámítási képesség az ember azon testi-pszichikai állapota, amelynél fogva képes cselekményét megfelelő társadalmi-erkölcsi értékelésben részesíteni és ezen értékelésnek megfelelően cselekedni.”³²

A beszámítási képességnek két elemét határolhatjuk el egymástól: a felismerési és az akarati képességet. Tehát az a személy, aki nem képes cselekménye következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelő magatartást tanúsítson, beszámíthatatlannak minősül. Fordított szerkezetben tehát az a személy, aki képes cselekményének következményeit felismerni, vagy ennek a felismerésnek megfelelően cselekedni, beszámítási képességgel rendelkezik. Az agy megfelelő fejlettsége és működése szükséges a beszámítási képesség meglétéhez, ezért a jogalkotó nem rendeli büntetni a kóros elmeállapotú elkövetőt (hiszen agyi működése nem megfelelő), és nem rendeli büntetni, aki az alsó életkori határt nem éri el (agyai fejlettsége nem megfelelő). A személyiség fejletlensége egy bizonyos kor alatt természetes és bizonyos elmebetegségek következményeiként is diszfunkciók léphetnek fel az agy működésében, amelyek kihatással vannak a személyiség fejlődésére, fejlettségére.

Egy bűncselekmény alanya csak olyan személy lehet, aki a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban felelősségre vonható, beszámítható, felróható és ennek megfelelően szankcionálható. Bűncselekmény alanya csak olyan természetes személy lehet, aki rendelkezik beszámítási képességgel, mert ez az alannya válás feltétele.

Ugyan az elkövető magatartása egy büntetendő cselekményt valósít meg, ám mivel a beszámítási képesség hiányzik, nem válhat a bűncselekmény alanyává, az alannya válás feltétele hiányzik. Ezekben az esetekben nem jön létre bűncselekmény.

³¹ DOMÁN AUGUSZTA: A beszámítási képesség a büntethetőségi akadályok rendszerében, in *Doktori Értekezés Tézisei*, 2019, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Budapest, 1-2.

³² Uo. 2.

A beszámítást kizáró okok közé tartozik a gyermekkor és a kóros elmeállapot. Jelen dolgozatban a kóros elmeállapotot fogom áttekinteni.³³

2. KÓROS ELMEÁLLAPOT

Egészséges agyműködés mellett az ember képes cselekedeteinek következményeit felismerni és ezen felismerésnek megfelelően cselekedni, ez nem csak a jog, de az erkölcsi felelősség alapját is képezi. A döntés szabadsága azonban külső, vagy belső okok miatt gátolt lehet. Az elmebetegség esetében egy belső gátról beszélünk, következtében a beteg nem képes irányítani gondolatait, magatartását, ezért se jogilag, se erkölcsileg nem vonható felelősségre. Egy bűncselekmény esetében tehát nem elég megállapítani a bűncselekmény elkövetőjét, de azt is meg kell vizsgálni, hogy rendelkezett-e beszámítási, felismerési és akarati képességgel.

A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútum 31. cikk 1 § a) pontja így fogalmaz: „Büntetőjogilag nem felelős, aki a cselekményének elkövetésekor olyan elmebetegségben vagy szellemi fogyatékoságban szenved, amely képtelenné teszi arra, hogy cselekménye jogellenességét vagy jellegét felfogja, vagy magatartását a jogszabályoknak megfelelően irányítsa.”³⁴

Azon államok, amelyek ratifikálták a Római Statútumot, elfogadták, hogy az épelméjűség a bűn elkövetésének, ezáltal az elkövetővé válásnak a feltétele. Csak épelméjű személy lehet egy bűncselekmény alanya, tehát az elmebetegség, az, mint felelősség alóli mentesség jelenik meg ezen államok szabályozásában.

Az elme állapotának vizsgálatakor alapvetően két elemet kell vizsgálni, a megértést és az akarati képességet. Ez alapján két típust különböztethetünk meg, a kognitív, illetve a kontroll típusú mentális diszfunkciókat. Kognitív mentális diszfunkcióról akkor beszélhetünk, ha a betegség következtében az elkövetőnek korlátozott a környezetével való kapcsolódása, nem érti cselekedetének jó vagy rossz/bűnös természetét, a belátási, megértési képessége hiányzik. Kontroll-rendelleneségről pedig akkor, ha az akarati képesség szenved fogyatékoságban, tehát tisztában van cselekedetének bűnös/rossz voltával, ám mégsem képes ennek megfelelően cselekedni, magatartásszabályozása károsodott.

Kulcsfogalomnak lehet mondani a pszichózis jelenségét. Ez egy nemzetközileg elfogadott jelenség, arra a jelenségre használjuk, amikor az elkövetőnek az elkövetés pillanatában olyan mértékben torzul a környezetével a kapcsolata, hogy nem képes információ feldolgozásra, nem képes a külső ingerekre megfelelően reagálni, gyakorinak mondhatóak a hallucinációk is. Válaszkészségük a környezetükre olyan mértékben korlátozottá válik, hogy a legegyszerűbb adaptív funkciók fenntartására is alig képesek, vagy egyáltalán nem képesek. Elveszik a realitáskontrollt. Pszichózis alatt álló személyek gyakran élnek át téves eszméket, torzul a valóságuk, hallucinálnak. Ilyen esetben a beszámítási képesség meglete kizárt.³⁵

A magyar szabályozásban ez a szűkült környezet érzékelés nem csak a kóros elmeállapotnál jelenik meg. Erős felindulásban elkövetett emberölés esetében is beszélhetünk egy fajta beszűkült tudatállapotról, amely hatására az elkövető nem képes mérlegelni cselekményeinek következményeit, vagy nem képes ennek megfelelő magatartás tanúsítására. Ez miben más a pszichózistól? Az erős felindulást minden esetben az elkövetőtől függetlenül, külső oknak kell kiváltania, és erkölcsileg méltányolhatónak kell lennie. Tehát beszélhetünk egy olyan eseményről, amely az elkövetőre oly mértékben hatással van, hogy belső egyensúlya megbomlik és nem megfelelő magatartást tanúsít. Jellemzően utólag, miután ezen beszűkült tudatállapot elmúlt, nem érti saját magatartását, indíttatását, töredezetté válik az emlékezete. Nem ritka, hogy nem tudja visszaidézni pontosan a történéseket és az összefüggéseket a magatartása és a gondolatai között. Pszichózis esetén nem említhetünk ehhez hasonló külső hatást, pszichózis esetén az elkövetőnek agyi működésének diszfunkciói váltják ki a jelenséget. Míg az erős felindulás csak pillanatokig tart, a pszichózis hosszabb tartamú lehet. Az erős felindulást teljesen ép elméjű ember esetében lehet megállapítani, míg az a személy, aki pszichózist él, át nem tekinthető ép elméjűnek, esetében mindenképp lennie kell valamiféle fogyatékoságnak az agyi funkcióiban.

A pszichózis leggyakrabban szkizofréniával diagnosztizált betegeknél jelenik meg. A kifejezés a görög eredetű „kettéhasadt elméből” származik, a „skizo” hasít és a „phren” szellem szavakból tevődik össze. Ez a kifejezés remekül ábrázolja a folyamatot, ami a betegben megy végbe, a gondolati folyamatok töredeztettek, az érzelmek és gondolatok kettéhasadnak, a valóságtól visszavonulás a jellemző. A szkizofréniának két típusát különbözteti meg az orvostudomány, az akut és a paranoid szkizofréniát. A szkizofrénia, ellentétben a

³³ Uo. 3.

³⁴ Uo. 6.

³⁵ Uo. 6-8.

közhiudelemmel nem egységes kórkép, valójában egy gyűjtőfogalom, összefoglalja a pszichotikus agyi betegségeket, melyeknek tünete, hogy a beteg a realitástól elszakad, akarata, gondolatai, érzelmei szétesnek.

A pszichopátiának, azaz az antiszociális személyiségzavarnak, vagy megint más néven a disszociális személyiségzavarnak tanulmányozása büntetőjogilag kiemelkedően fontos, ugyanis tanulmányok kimutatták³⁶, hogy „a visszaesési arány mintegy kétszerese, az erőszakos bűncselekmények elkövetési aránya háromszorosa a nem pszichopata bűnözők körében mért arálynak.”³⁷

A pszichopátia egy szindróma, tehát egymással összefüggő tünetek összessége. Különböző tünetei vannak, egyes tünetek az érzelmi-interperszonális kapcsolatokban, más tünetei a társadalmi devianciában jelennek meg. Érzelmi-interperszonális kapcsolatok fogyatékoságaként jelenik meg a felszínesség, hamisság, egocentrizmus, megbánás és empátia teljes hiánya, a környezet erős manipulációja, sekélyes érzelmei. Társadalmi devianciának tekintjük a magatartáskontroll hiányát, az izgalom szükségletét, a felelőtlenséget, a felnőttkori antiszociális magatartást.

Büntetőjogilag felmerülő kérdés, hogy vajon az antiszociális személyiségzavar mennyire befolyásolja az elkövető beszámítási képességét, tehát felelősségre vonható e magatartásáért vagy sem?

Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. számú módszertani levele az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről szól, és ebben a témakörben ekként nyilatkozott:

„A beszámíthatóságot a személyiségzavar is befolyásolhatja, súlyosabb eseteiben. Büntetőjogi szempontból ennek egyik legjelentősebb formája a pszichopátia. Ez önmagában nem betegség, hanem olyan személyiség, amely a társadalmi elvárások szempontjából elégtelen magatartáshoz vezethet. A személyiségzavarok biológiai és környezeti tényezők hatására alakulnak ki, a személyiség összetevői nem illeszkednek harmonikusan egymásba, ez a kiegyensúlyozatlan állapot teremt meg egyes esetekben a társadalmi szabályokhoz való alkalmazkodás nehézségeit, különösen testi-lelki megterhelések idején. Az ilyen dekompenzációk lehetnek olyan fokúak, amelyek kimerítik a kóros lelki reakciók, pszichés állapotok fogalmát, s olyan mértékűek lehetnek, hogy a beszámíthatóságot enyhe vagy súlyosabb fokban korlátozzák, kivételesen kizárását eredményezhetik.”³⁸

A módszertani levélből idézett szöveget olvasva nem kapunk egyértelmű választ. Nem lehet egyértelműen azt mondani, hogy aki személyiségzavarral rendelkezik, annak a beszámítási képessége is korlátozott. Minden eset külön mérlegelést és vizsgálódást igényel. A levél nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy enyhe, vagy akár súlyosabb fokban korlátozza ez a pszichés betegség a beszámítási képességet, bizonyos esetekben akár ki is zárja.

Büntetőjogi felelősségrevonás szempontjából fontos kitérni még a borderline személyiségzavarra is, mely gyakran jelenik meg a magyar joggyakorlatban is. A pszichotikus állapot és a neurózis között helyezhető el, jellemző rá az instabil kapcsolatok, öngyilkossági kísérletek, önkárosítás. Gyakran váltakozik az önbizalommal teli és az abszolút kétségbeesés állapota. Nagyon hasonlít az antiszociális személyiségzavarra abból a szempontból, hogy a beteg nem rendelkezik betegségtudattal, magát teljesen épelméjűnek tartja, így a kezelés során nem együttműködő, és gyógyítása nagyon nehéz és időigényes. Együttműködés hiányában a kezelés sikere eleve kudarcra van ítélve. A borderline személyiségzavar, hasonlóan más személyiségzavarokhoz, csak akkor minősül kóros elmeállapotnak, ha olyan mértékű patológiás elváltozásokat mutat, amelyek képesek a beszámítási képességet korlátozni vagy kizárni, más esetben csak a Btk. 17. §-nak (2)-e állapítható meg. Ha nem éri el ezt a szintet sem, akkor mindenképp enyhítő körülményként kell értékelni a büntetés kiszabásakor. Felmerül a visszaélés lehetősége, miszerint az elkövető megpróbálja szimulálni ezeket a tüneteket, hogy IMEI-ben történő beutaláshoz juthasson, hiszen az életfogytig tartó szabadságvesztéssel szemben kedvezőbb büntetés a kényszergyógykezelés, kiváltképp ha pár éven belül megállapítást nyer a „beteg” gyógyultsága. Az elkövető érdekében áll nem csupán a büntethetőség kizárása, de ha ez nem állapítható meg, akkor mint enyhítő körülményként figyelembevehető személyiségzavar megállapítása.³⁹

Domán Augustza doktori értekezésében felfedi a jelenlegi szabályozás hordozta problémákat, és javaslatot tesz ezek kiküszöbölésére. Véleménye szerint, problémát okoz, hogy bizonyos bűncselekmények

³⁶ HART, P. – KROPP, R. – HARE, R. D. (1988): Performance of male psychopaths following conditional release from prison, in *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56., 227–232.; SERIN, R. C. – PETERS, R. D. – BARBAREE, H. E. (1990): Predictors of psychopathy and release outcome, in *A Criminal Population, Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(4), 419–422.

³⁷ DOMÁN: i. m. 8-9.

³⁸ Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. sz. módszertani levele az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről, 2.

³⁹ DOMÁN: i. m. 9-12.

esetén a terheltet felmentik, mivel elmebetegségéből kifolyólag beszámítási képességgel nem rendelkezett, ugyanakkor kényszergyógykezelés sem rendelhető el. A hatályos szabályozásban joghézag keletkezik, mivel az elkövető magatartása abszolút semmiféle következményt nem von maga után. Kihangsúlyozza, hogy a kényszergyógykezelés elrendeléséhez szükséges a személy elleni erőszakos magatartás, amelyet a Btk. értelmező rendelkezése taxatív felsorol mi minősül annak, ám véleménye szerint ez a felsorolás nem teljes, a garázdaságot nem tartalmazza (véleményem szerint a jelenlegi szabályozás nem csak a felsorolás kérdésében hiányos, ám erre később még ki fogok térni.)

A Btk. értelmező rendelkezése szerint „erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására” Domán Augustza tanulmánya alapján jómagam is úgy vélem, hogy a felsorolás nem teljes, és a jogalkotónak ezt a hibát orvosolnia kell. Pszichózis alatt álló személy, aki személyiségzavarral vagy egyéb elmebetegséggel küzd, félelemben tud tartani, zaklathat másokat, megtámadhat embereket, lökdöshet, ráncigálhat, anyagi kárt okozhat és minden cselekménye következmények nélkül maradhat. Amennyiben ez a zaklató tevékenység nem éri el legalább a testi sértés határát, úgy nem valósít meg személy elleni erőszakos cselekményt és a hatályos Btk. értelmező rendelkezései értelmében kényszergyógykezelésre nem utalható, továbbá más szankció sem alkalmazható ellene, hiszen a kóros elmeállapot, büntethetőséget kizáró ok.

Domán Augustza így fogalmaz: „Álláspontom szerint a kifejezetten agresszív, erőszakos, de akár még erőszak hiányában is a társadalmi közös normákkal ellentétes, mások érdekeit jelentősen sértő magatartást tanúsító, de egyébként elmebetegség miatt nem büntethető személyek kényszergyógykezelése feltétlenül indokolt lenne, mind a társadalom, mind pedig az „elkövető” érdekében, éppen ezért elengedhetetlennek tartom a Btk. módosítását ebben a körben.”⁴⁰

3. A KÉNYSZERGYÓGYKEZELÉS

A kényszergyógykezelés egy tényleges büntetőjogi szankció, amely abban különbözik az általános értelemben vett büntetéstől, hogy ebben az esetben a vádlottat nem elítélik, hanem orvosi ellátásra beutalják. Mivel büntetés csak olyan személlyel szemben szabható ki, aki beszámítási képességgel rendelkezik, így a bíróság abban az esetben, ha ez beszámítási képesség hiányzik alternatív intézkedéseket eszközölhet. A 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) tartalmaz egy taxatív felsorolást (15. § a) – h)) mely alapján az elkövető büntethetőségét vagy a cselekmény büntetendőséget bizonyos esetekben korlátozza, vagy akár ki is zárja. A kóros elmeállapot az elkövető büntethetőséget kizáró, vagy korlátozó körülménynek minősül, tehát ebben az esetben a magatartása megvalósíthat büntetendő cselekményt, ám személyének jellege miatt, az nem lesz büntethető.

17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.⁴¹

A kényszergyógykezelés egy intézkedés, mely meghatározott feltételek fennállta esetén rendelhető el. A 4 konjunktív feltételt a Btk 78. § (1) -bekezdése határozza meg.⁴²

Btk. 78. § (1) Személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni.⁴³

Tehát az elrendelésének feltételei:

1. a személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekmény,
2. az elkövető kóros elmeállapota miatt képtelen cselekménye következményeinek felismerésére vagy arra, hogy ennek megfelelően cselekedjék,
3. tartani kell attól, hogy a jövőben hasonló cselekményt fog elkövetni.

⁴⁰ DOMÁN: *i. m.* 23.

⁴¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 17.§ (1)-(2) bek.

⁴² ANTAL ALBERT – LACZKÓ JÁNOS – KARDON LÁSZLÓ: A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés büntetőjogi és büntető-eljárásjogi problematikája, in *Börtönügyi Szemle*, 21(4), 99.

⁴³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 78.§ (1) bek.

4. ha a törvény 1 éven túli szabadságvesztéssel fenyeget,

Az értelmezés szempontjából fontos meghatározni a személy elleni erőszakos cselekmények fogalmát. Ezt a kategóriát a Btk. az Általános Részben, a kényszergyógykezelés szabályainál, valamint a Különös Részben, a zaklatás tényállásánál használja. Mindkét esetben beszélhetünk vaglyagosságról, tehát a törvényi tényállás úgy fogalmaz, hogy vagy személy elleni erőszakos, vagy közveszélyt okozó bűncselekmény esetén állapítható meg. Jelenleg a Btk. taxatíve felsorolja mely cselekmények minősülnek személy elleni erőszakos bűncselekménynek, ilyen például: a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmény, az apartheid, a hadikövet elleni erőszak, a védett személyek elleni erőszak, az egyéb háborús bűncselekmények, az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a kényszermunka, a személyi szabadság megsértése, a kényszerítés, a szexuális kényszerítés stb. A felsorolást az értelmező rendelkezések között a 26. pontban a) – 1) -ig találhatjuk, bővebben. A taxatív felsorolást az ítélkezési gyakorlat és a jogtudomány alakította ki, mivel ennek szükségessége nem a jogalkotás pillanatában merült fel, hanem a jog alkalmazásakor.

Lényeges hiányosság, hogy a Btk. nem tartalmaz se taxatív, se exemplifikatív felsorolást arra, hogy mely cselekmények minősülnek közveszély okozásának, ehelyett a 322. §-ban kívánja szankcionálni azt.⁴⁴

322. § (1) Aki anyag vagy energia pusztító hatásának kiváltásával közveszélyt idéz elő, vagy a közveszély elhárítását, illetve következményeinek enyhítését akadályozza, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.⁴⁵

Ha a feltételek fennállnak, el kell rendelni a kényszergyógykezelést, de ez nem azt jelenti, hogy az eljárást meg kellene szüntetni. Az eljárást a kóros elmeállapotú elkövetővel szemben ugyanolyan alapossággal kell lefolytatni, mintha beszámítási képességgel rendelkezne. Az elmeállapot megítélése első körben a bíró feladata, mivel hogy nem rendelkezik szakértelemmel, így ő csak arról dönthet szükség van-e elmeszakértői vizsgálatra, vagy sem. A vádirat benyújtásáig az ügyész, azt követően a bíró, a terheltet megfigyelés céljából maximum 1 hónapra elmeápolóintézetbe utalhatja. Orvosi vélemény alapján ezt az egy hónapot még egy hónappal meg lehet hosszabbítani, ha ezt a szakember szükségesnek tartja.

Abban az esetben, ha a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó ok, megállapítható, a további nyomozást határozattal meg kell szüntetni. A nyomozás megszűnését közölni kell a sértettel, feljelentővel, magánvádlóval. A nyomozás nem szüntethető meg ha kényszergyógykezelés elrendelése szükségesnek bizonyul.

Vannak olyan esetek, amikor a kényszergyógykezelés azért nem rendelhető el a kóros elmeállapotú elkövetővel szemben – bár a szakértői vélemény alátámasztja beszámítási képességének korlátozottságát, és azt is megállapítja, hogy nem várható a jövőben ennek megváltozása vagy javulása – mert nem személy elleni erőszak, vagy közveszélyt okozó büntetett követett el. Ezekben az esetekben, lehetősége van a hatóságnak arra, hogy értesítse az illetékes idegbeteg-gondozó intézetet, valamint az egészségügyi hatóságot, amely jogosult a terheltet gyógykezelés céljából megfelelő intézetbe beutalni.

Amennyiben a szakértői vizsgálat megállapítja, hogy szükség van a kényszergyógykezelésre, a Btk. alapján határozatlan időre elrendelik, tehát mindaddig kezelésre utalják amíg hasonló bűncselekmény elkövetésének a veszélye fennáll. A veszély fennálltának megállapítása céljából félévenkénti felülvizsgálat szükséges, melyről a bíróság tanácsban, tárgyaláson határoz. A felülvizsgálati eljárásról a 30. BK vélemény a régi Be. alapján a következőképpen határoz:

I. Az 1998. évi XIX. törvény 566. §-ának (2) bekezdése szerinti eljárásban a bíróságnak állást kell foglalnia abban a kérdésben, hogy a kényszergyógykezelés törvényi okai [2012. évi C. törvény 78. §] közül az alanyi jellegű feltételek továbbra is fennállnak-e.

II. Ebben az esetben az elsőfokú eljárás során tárgyalást kell tartani, és azon alakszerű határozatot kell hozni.

Ennek értelmében, a kényszergyógykezelés megkezdésétől számított hat hónap letelte előtt, a bíróságnak meg kell vizsgálnia, hogy az elrendelésének szükségessége fennáll-e, tehát azokat az alanyi feltételeket, amelyek miatt a kezelés elrendelését megalapozták. Ezen eljárás során nem vizsgálandóak a tárgyi jellegű feltételek, ezek az ítélethezozó bíróság feladatai közé tartoznak. A kényszergyógykezelést, ha a vizsgált körülmények már nem indokolják, tehát nem kell tartani attól, hogy a beteg ismételten elkövessen hasonló bűncselekményt, és nem veszélyes a társadalomra, az elsőfokú bíróság tanácsban, tárgyaláson végzéssel megszünteti. Meg kell

⁴⁴ LÁSZLÓ BALÁZS: Erőszak, erőszakos magatartás, személy elleni erőszakos cselekmény – értelmezési kérdések a csekély súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények körében, in *Büntetőjogi szemle* 2018/1. szám, 52.

⁴⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 322.§ (1) bek.

hallgatni az ügyészt, a védőt és a kényszergyógykezelés alatt álló személyt (feltéve hogy jogainak gyakorlására képes és a megjelenése a tárgyaláson egészségi állapota alapján lehetséges), ezen kívül két orvosszakértő véleményére is szükség van az eljárásban. Lehetőség van a kényszergyógykezelés felülvizsgálatára indítvány alapján is, ám ezt a bíróság mellőzheti, ha erre három hónapon belül kerül sor. Indítványt tehet az ügyész, a kényszergyógykezelés alatt álló személy házastársa, törvényes képviselője, védője és az intézet vezetője is.⁴⁶ A felülvizsgálathoz szükség van a főigazgató főorvos által megküldött kórrajzkivonatra, melyben nyilatkozik arról többek között, hogy a beteg ellátásának fenntartása vagy megszüntetése szükséges-e.⁴⁷

Az intézkedés megszüntetéséhez vagy fenntartásához, mint korábban említettem minden esetben elmeorvosi szakértői vélemény szükséges. "A szakértő kötelező alkalmazása nem sérti a szabad bizonyítás elvét, minthogy a törvény csak a szakvélemény beszerzésének kötelezettségét írja elő, a szakvélemény mikénti értékelését nem."⁴⁸ A szakértői vélemény kérése kötelező, ám nem köti a bírót a döntésének meghozatalában, ha úgy látja helyesnek, akkor a szakértői véleménnyel ellentétesen álláspontot is kialakíthat. Ez a „szakvélemény értékelésének paradoxona, hogy a bíróság azért rendel ki szakértőt, mert az adott szakkérdéshez nem ért, ugyanakkor a törvény szerint az elkészített szakvéleményt az igazságszolgáltatási tevékenysége során értékelnie kell."⁴⁹ Mégis, ha a bíró érezne arra késztetést hogy a szakvélemény megalapozottságát megvizsgálja, annak elvetését másodfokon nem tudná megfelelő szakértelemmel megindokolni, alátámasztani, hiszen nem rendelkezik elmeorvosi ismeretekkel az adott betegről.

További problémákat vet fel a betegek gyógyulása és a társadalom védelme érdekében elrendelt intézkedés elrendelésének megszüntetése esetén, hogy a gyógyulnak nyilvánított betegek társadalomba történő reintegrációjában nincs semmiféle fokozatosság. A beteg egyik napról a másikra kerül ismét a hétköznapi keretek közé, így ez egy kockázatot jelent, amit sokszor az orvosok nem mernek bevállalni. Az orvosoknak nincs lehetőségük a beteg viselkedését az intézmény falain kívül is vizsgálni, hétköznapi helyzetekben, így csak erős feltételezésnek mondható hogy a beteg vajon hogyan fog viselkedni, a bűnisméltlés lehetősége fennáll -e.

A kényszergyógykezelés kizárólag az erre a célra kijelölt zárt intézményben hajtható végre. Az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézményben (továbbiakban: IMEI) kerül ellátásra a beteg, ahol, az orvostudomány állása szerinti szakszerű ellátásban kell részesíteni a beteget.⁵⁰ Ezt a rendelkezést a 2017. évi XC. törvény (továbbiakban: Be.) tartalmazza.

326. § (1) A kényszergyógykezelést az IMEI-ben kell végrehajtani.⁵¹

Az IMEI, a Budapesti Fegyház és Börtön területén helyezkedik el. 1896 óta, azaz 124 éve működő intézmény, melyet kifejezetten a kényszergyógykezelés végrehajtása céljából hoztak létre. Tevékenysége során ötvözik a pszichiátriai ellátás és a büntetés-végrehajtás. Három épülete 311 fő befogadására és ellátására képes. Az I. épületben a kényszergyógykezelésre és az előzetes kényszergyógykezelésre utalt férfiakat és nőket, valamint a kóros elmeállapotú elítélteket látják el. A II. épületben a pszichiátriai és neurológiai vizsgálatokat végzik, míg a III. épületben kizárólag a kényszergyógykezelésre utalt betegeket látják el.⁵²

A kényszergyógykezelés, mint azt korábban említettem, egy Janus arcú jogintézmény, hiszen erősen keveredik benne a büntetőjogi jelleg - ami abban nyilvánul meg, hogy az elkövetőt kiveszik megszokott környezetéből, és bár nem mondható szabadságelvonásnak a szó szoros, klasszikus értelemben, a társadalom védelmének érdekében mégis megfosztják a személyi szabadságától – és az egészségügyi, betegellátás. Büntetőjogiasság mellett szól az is, hogy a kezelés célja az ismételt bűnelkövetés elkerülése, egészségügyi cél viszont a beteg meggyógyítása. Mivel ez a két funkció ennyire szorosan össze fonódott, nagyon nehéz a betegek jogállását meghatározni. A kényszergyógykezeltek nem elítélt jogállásúak, ebből következik, hogy rájuk más szabályok vonatkoznak, mint az elítéltekre. Esetükben nem beszélhetünk például fogolyszökésről, ha cselekményük mégis erre irányulna, csupán engedély nélküli eltávozásnak fog minősülni. Különbség még az elítéltekhez képest, hogy felügyeletüket és kíséretüket csak egészségügyi személyzet láthatja el. Személyi

⁴⁶ 30. BKv.

⁴⁷ 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól 15. § (1) bek.

⁴⁸ BELOVICS ERVIN – TÓTH MIHÁLY: *Büntető eljárásjog*, 2013, HVG-ORAC, Budapest, 143.

⁴⁹ HERKE CSONGOR – HAUTZINGER ZOLTÁN: *Büntető eljárásjogi alapkérdések*, 2014, 4. kiadás, And-Ann, Pécs, 51.

⁵⁰ https://itelet-pazmany.blog.hu/2020/03/12/a_kenyszergyogykezeles_tenyleg_valodi_megoldas

⁵¹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 326. § (1) bek.

⁵² <https://bv.gov.hu/hu/imei>

szabadságuk csak egészségügyi módszerekkel és szigorú, erre vonatkozó szabályok betartásával korlátozhatóak. Tehát jogállás kérdését tekintve egyértelműen kimondhatjuk, hogy nem minősülnek elítéltnak, de akkor minek is minősülnek? Kényszergyógykezelés alatt álló elkövetők a pszichiátriai betegek jogi státuszával rendelkeznek és rájuk a pszichiátriai betegek intézeti gyógykezelésére irányadó szabályokat kell alkalmazni, amelyeket az 1997. évi CLIV törvény 189. §-a tartalmaz. Természetesen némi korlátozásokkal, az intézkedés jellegéből fakadóan. Ez némi problémát vet fel, hiszen ha ezek az elkövetők nem elítélhetőek tekintettel az elmeállapotukra, akkor nem indokolt az általános egészségügyi pszichiátriai ellátástól való elkülönítés.

A hatályos szabályozás tulajdonképpen az 1978. évi IV. törvény szabályozását vette át, azonos tartalommal, de nem azonos tartammal. A kényszergyógykezelés egy határozatlan tartamú intézkedés, ebből következik a probléma, hogy az orvosszakértők csak éveken át tartó tünetmentesség esetén tesznek javaslatot az intézkedés megszüntetése érdekében. Ez azért is jelent problémát, mert így a intézkedés tartama hosszabb lehet, mint más pszichiátriai intézményben ugyanolyan tünettől, kórismérvvel diagnosztizált beteg gyógyulása. Az intézkedés hosszabb lehet akár annál az időtartamnál is, amit az elkövető szabadságvesztéssel büntetett cselekményéért kapott volna. Szélsőséges esetben tehát, a kényszergyógykezelés időtartama meghaladhatja az elkövetett bűncselekmény büntetési tételének a felső határát is. Az ilyen hosszú ideig történő elzárás a külvilágtól, akár a kezelés célját, sikerességét is megghiúsíthatja. A határozatlan ideig tartó intézkedés továbbá sértene alkotmányos követelményeket, garanciákat is, mint a kiszámíthatóság és előreláthatóság az Alaptörvényben.⁵³

A kényszergyógykezelés, mint nyelvi konstrukció magába foglalja azokat az ellentéteket, ellentmondásokat, amelyek magát az intézményt is jellemzik. Megjelenik a kényszer, mint hatósági, állami intézkedés és a gyógykezelés, amely az orvosi ellátásra utal. Ezen két intézménynek a találkozása nem problémamentes. Törekedni kell egyrészt a társadalom védelmére, másrészt az egyén szabadságára, és jogainak védelmére. Kérdéses, hogy a kettő közül melyik a fontosabb? A kezelt személy jogainak a védelme mellett, a társadalom, a közösségi érdekek érvényesülése ez esetben fontosabbnak látszik. Az elmebetegekkel szemben alkalmazott intézkedések rendszere azonban átgondolásra szorul.

Megkérdőjelezhető, hogy a kényszergyógykezeltek esetében szükség van-e igazságügyi intézményben történő végrehajtásra.⁵⁴ Az IMEI-ben az Alapvető Jogok Országgyűlési Biztosa több alkalommal végzett vizsgálatot, legutóbbi jelentésében kifejtette hogy, „az intézet mindhárom épülete jelentősen leromlott állapotú, börtönszerű be- és elrendezés jellemzi”. Problémásnak találta a fűtési rendszer állapotát, a kórtermek méretét, az intézmény felszereltségét, mely nem teszi lehetővé a testi fogyatékosokkal élő betegek közlekedésének akadálymentesítését, a szakápolók létszámát. Ezen körülmények mellett megállapítható, hogy a betegek emberi méltósághoz való joga erősen csorbat szenved és hogy az intézmény inkább börtön jellegű mintsem pszichiátriai intézmény.⁵⁵ Hiányoznak azok az körülmények, melyek a beteg büntető jellegű intézményben való elhelyezését indokolják, ezért is lenne célszerűbb más intézményi keretek között kezelni ezeket a személyeket. Kérdés tehát, hogy ha nem vádlottként hivatkozunk rájuk, hanem betegként, akkor mi indokolja a börtön-szerű körülményeket? A végrehajtásnak ezen módozata csupán arra jó, hogy erősítse az elmebeteg elkövető veszélyes mivoltát.⁵⁶

A kérdés nemzetközi megítélése sem egységes, 4 alternatívát különböztethetünk meg:

1. speciális pszichiátriai börtön,
2. speciális zárt pszichiátriai osztály,
3. polgári elmeógyógyintézet,
4. börtön, bejáró orvosokkal

A négy különböző intézményi modell között a különbség feltehetően abban rejlik, hogy az államok miként vélekednek az elmebetegek büntetőjogi felelősségéről. Európa nagy részén a büntetőjogi felelősség

⁵³ SZALONTAI MÁTÉ: *A kényszergyógykezelés problémás elemei*, előadás a XI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozóján, 2018, Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 151-153.

⁵⁴ FEHÉR LENKE: A beszámíthatóság hiánya és korlátozottsága a büntetőjogban, in *Kandidátusi Értekezés*, 1991, 157.

⁵⁵ KOVÁCS ZSUZSA GYÖNGYVÉR: A kényszergyógykezelés végrehajtása a nemzetközi dokumentumok és a hazai gyakorlat tükrében, in *JURA*, 2013(2), 97.

⁵⁶ FEHÉR: *i. m.* 157.

különbséget tesz a beszámíthatóság, a korlátozott beszámítási képesség, és a beszámíthatatlan állapot között.⁵⁷ Vannak azonban olyan országok melyek engedélyezik a házi gondozást is (pl. Bolgár Btk.).

A Btk. csupán azon elmebetegeket rendeli IMEI-ben történő kezelésre, akik személy elleni erőszakot vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekményt követtek el, és tartani kell attól, hogy az elrendelés hiányában hasonló cselekményeket fognak elkövetni a jövőben. Ez azért vet fel problémákat, mert ha a beteg ellátásra szorul, azt nem az elkövetett bűncselekmény súlya, hanem maga a betegsége indokolja, ezzel pedig a büntetőjog kilép saját keretei közül és az egészségügy kérdéskörébe ártja magát.⁵⁸

Fehér Lenke Kandidátusi értekezésében írt véleménye szerint, változtatásra lenne szükség. Kettő megoldást tart lehetségesnek annak érdekében, hogy a kényszergyógykezelés intézménye korszerűbb legyen és a már korábban felvetett jogsértéseket elkerülje. Első javaslata szerint, a jelenlegi rendszert csak annyiban kellene módosítani, hogy a kényszergyógykezelés végrehajtása általános egészségügyi hálózat keretében történjen. Második javaslata, az elsónél már valamivel merészebb. A kényszergyógykezelés, mint jelenlegi jogintézményt, megszüntetné és kötelező zárt intézeti kezelésre változtatná. A különbség a jelenlegi szabályozáshoz képest abban rejlene, hogy nem az elkövetett büntett minősítése indokolná a kezelés elrendelését, tehát a kezelés elrendelésének nem lenne konjunktív feltétele a személy elleni erőszakos magatartás. A Btk. szövegrészletét oly módon módosítaná, hogy: „Aki beszámíthatatlan kóros elmeállapotban bűncselekményt követett el és tartani kell attól, hogy elmeállapota miatt a jövőben újabb, hasonló bűncselekményt fog elkövetni, a bíróság kötelező zárt intézeti kezelésre utalhatja.”. Ebből az következne, hogy a társadalom védelme maradna továbbra is a szabályozás célja, ám az elkövethető bűncselekményt nem korlátozná személy elleni erőszakos magatartásra, hanem minden olyan magatartásra, ami az elmeállapotával összefüggésben áll és számítani lehet arra, hogy ismételt elköveti. A két javaslatban szemet szúr az a közös elem, miszerint az intézkedés végrehajtását az általános egészségügyi szolgáltatás keretei között szeretné fogantatosítani, ami véleményem szerint kedvezőbb lenne, mint a jelenlegi börtön kinézetű és légkörű megoldás, hiszen első sorban az elkövetők betegek és csak másod sorban bűnelkövetők.

Azt a problémát, amit Fehér Lenke észrevételezett, miszerint a jelenlegi Btk.-beli szabályozás nem megfelelő, Dr. Szalontai Máté is alátámasztja. Véleménye szerint, nem megfelelő szabályozás az, hogy az elkövető csak akkor utalható be az IMEI-be, ha személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el. Ezen probléma szemléltetése céljából felvázolt egy jogesetet.

Egy édesanya, két kiskorú gyermekével sétált hazafelé, amikor az elkövető rájuk támadt a nyílt utcán. Kisebbik gyermekét kitépte az anyuka kezéből és belevágta a babakocsiba, nagyobbik gyermekét felemelte a földről és az úttest másik felére hajította. Elkövető úgy nyilatkozott, abban a hiszemben volt az elkövetés pillanatában, hogy az édesanya egy Mirjam nevű prostituált, aki az ukrán katonai elhárítás megbízásából figyelte meg őt. Nyilvánvalóan őt ez bosszantotta, ezért támadt rá. A sértettek mindegyike nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szerzett. A bíróság megállapította az elkövető kóros elmeállapotát és elrendelte kényszergyógykezelését. Érdeemes viszont megvizsgálni a személyes körülményeket, ugyanis nem ez az első bűncselekménye, de ez az első, ami miatt lehetett bármilyenféle intézkedést fogantatosítani az elkövetővel szemben, mondhatnánk azt is, hogy büntetőjogilag az ügyész keze meg volt kötve. Az elkövetőt számos elmebetegséggel diagnosztizálták, többek között paranoid pszichotikus zavar is megállapítható nála, ezért már hat éve menesztették munkahelyéről. Az elkövető önmagát egészségesnek tartja, nem észlel magán diszfunkciókat és elmebetegséget, betegségtudattal nem rendelkezik, ezen kívül családja sem foglalkozik ezen tényekkel, nem tudnak vagy nem akarnak segíteni. Az elkövető, mint említettük, már számos bűncselekményt elkövetett korábban, tucatnyi eljárás indult ellene, de mind ugyanúgy felmentéssel vagy megszüntetéssel végződött. Ezek a bűncselekmények nem érték el a kényszergyógykezelés kiszabásához szükséges kritériumokat, (kisebb tárgyi súlyú bűncselekményekről van szó, mint például a rongálás, garázdaság, könnyű testi sértés) bár egyértelmű, hogy erre lett volna szükség. Egy olyan helyzet alakult ki, amikor a közösség tagjai csak abban bizakodhattak, hogy az illető végre egy nagyobb súlyú bűncselekményt követ el, amiért intézkedéseket lehet fogantatosítani vele szemben.⁵⁹

Ezen jogeset remekül szemlélteti a jelenlegi helyzetet és felmerülő problémákat a jogintézménnyel kapcsolatosan. Egyrészt felmerül a kérdés, hogy a hatályos szabályozás, miszerint személy elleni erőszakos cselekmény esetén lehet elrendelni, megállja-e a helyét és megfelel-e a valós helyzetnek. Másik felmerülő kérdés hogy ennek elrendelése egyáltalán a bíróság hatáskörébe tartozhat-e? Garanciális szempontok miatt erre igen a válasz, ám jól láthatóan szükség van még további fejlődésre, változtatásokra.

⁵⁷ ANTAL – LACZKÓ – KARDON: *i. m.* 100.

⁵⁸ FEHÉR: *i. m.* 157-159.

⁵⁹ SZALONTAI: *i. m.* 150-155.

ÖSSZEGZÉS

Álláspontom szerint, a kényszergyógykezelés egy nagyon különleges jogintézmény. Azt mindenképp megállapíthatjuk, hogy a kényszergyógykezelés jogintézménye szükségszerű, a társadalom védelme és az egyén gyógyítása szempontjából kiemelkedően fontos, ám közel sem problémamentes intézkedés. Jelenlegi szabályozás kapcsán számos kérdés és probléma merül fel.

Nehéz volt csak a büntetőjog szempontjából releváns információkat rögzíteni, hiszen az egészségügyi oldala az intézkedésnek újra és újra felmerült. Mivel ez egy Janus arcú jogintézmény, nem lehet csak büntetőjogiasan gondolkodni, meg kell vizsgálni az egészségügyi oldalát is, a pszichiátria jelenlegi álláspontját is mérlegelni. A pszichiátria jelenlegi álláspontjának vizsgálata nélkül nem kapnánk teljes képet a helyzetről, ezért is volt fontos kitékinteni. A társadalom által a kényszergyógykezelést betegek nagyon idegen, ismeretlen, ijesztő személyeknek tűnnek, ám ha kicsit jobban megismerjük a helyzetük, rájövünk, hogy nincsenek tudatában cselekményeiknek. Nem büntetni, szankcionálni kell ezeket a személyeket, hanem ha lehetséges segíteni rajtuk, kezelni, gyógyítani. Bár a kényszergyógykezelés egyik fő célja a gyógyítás, mégis börtön jellegű körülmények között vannak ellátva a betegek. A kórtermek túlszűfoltak, a fűtés-rendszer elavult, egyforma ruha viselete kötelező számukra is mintha csak elítéltek lennének. Összehasonlítva az általános egészségügyi rendszerben történő ellátással felfedezhetünk, rengeteg különbséget az ellátást és a kezelést illetően. Persze felmerül a kérdés, hogy miért is akarnák egy általános egészségügyi ellátáshoz hasonlítani? Azért, mert véleményem szerint nem indokolt ezen betegek külön intézményben történő kezelése. Ha átgondoljuk, hogy a kényszergyógykezelést, ugyan a bűncselekmény elkövetése miatt rendelik el, de nem igazán a bűncselekmény elkövetése indokolja, hanem a beteg elmebeli állapota, hiszen nem volt tudatában mit tesz, így nem is vonhatjuk felelősségre. Mi az oka mégis az elkülönítésnek? Elvégre a jogtudomány is „beteg”-nek és nem „elítélt”-nek vagy „vádolt”-nak nevezi.

Mivel a jogintézmény elsődleges feladatai közé tartozik a beteg gyógyítása, ezért nagyobb hangsúlyt kellene fordítani a terápiás módszerekre, az intézmény légkörére, a szakképzettségre. Foglalkozni kellene azzal is, hogy a beteg társadalomba visszahelyezése előtt lehetősége legyen az orvosoknak megfigyelni utógondozás keretei között a beteg külvilággal való kapcsolatát, hogy minimalizálódjon az újra elkövetés lehetősége. Jelenleg problémát jelent az, hogy az orvosok azért sem mernek több éven keresztül valakit kényszergyógykezelés alól felmenteni, mert nem tudják kiszámítani, felbecsülni, hogyan fog viselkedni a hétköznapi helyzetekben. Szükség lenne különböző biztonsági besorolású osztályokon való elhelyezésre, a beteg állapotának függvényében.

Problémát jelent ezen kívül az intézkedés határozatlan jellege, ami nem felel meg a kiszámíthatóság és előreláthatóság alkotmányos szintű követelményének.

A bűnmegelőzés legalább annyira fontos, mint az utógondozás bevezetése. Az általános egészségügyi rendszer fejlesztése, a pszichiátriák kiterjesztése.

Azt lehet megállapítani, van még bőven lehetőség a kényszergyógykezelés jogintézményének modernizálása érdekében, a jogi problémák kiküszöbölésére, és egy gördülékenyebben működő rendszer kiépítésére, hogy a betegek ne évtizedeket vagy egy életöltőt töltsenek a kezelés alatt.

FORRÁSJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] ANTAL ALBERT – LACZKÓ JÁNOS – KARDON LÁSZLÓ: A kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés büntetőjogi és büntető-eljárásjogi problematikája, in *Börtönügyi Szemle*, 21(4).
- [2.] BELOVICS ERVIN – TÓTH MIHÁLY: *Büntető eljárásjog*, 2013, HVG-ORAC, Budapest.
- [3.] DOMÁN AUGUSZTA: A beszámítási képesség a büntethetőségi akadályok rendszerében, in *Doktori Értekezés Tézisei*, 2019, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, Budapest.
- [4.] FEHÉR LENKE: A beszámíthatóság hiánya és korlátozottsága a büntetőjogban, in *Kandidátusi Értekezés*, 1991.
- [5.] HART, P. – KROPP, R. – HARE, R. D. (1988): Performance of male psychopaths following conditional release from prison, in *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56.
- [6.] HERKE CSONGOR – HAUTZINGER ZOLTÁN: *Büntető eljárásjogi alapkérdések*, 2014, 4. kiadás, And-Ann, Pécs.

- [7.] KOVÁCS ZSUZSA GYÖNGYVÉR: A kényszergyógykezelés végrehajtása a nemzetközi dokumentumok és a hazai gyakorlat tükrében, in *JURA*, 2013(2).
- [8.] LÁSZLÓ BALÁZS: Erőszak, erőszakos magatartás, személy elleni erőszakos cselekmény – értelmezési kérdések a csekély súlyú, tömegesen előforduló bűncselekmények körében, in *Büntetőjogi szemle*, 2018/1. szám.
- [9.] SERIN, R. C. – PETERS, R. D. – BARBAREE, H. E. (1990): Predictors of psychopathy and release outcome, in *A Criminal Population, Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(4).
- [10.] SZALONTAI MÁTÉ: *A kényszergyógykezelés problémás elemei*, előadás a XI. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozásán, 2018, Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK

- [1.] 13/2014. (XII. 16.) IM rendelet a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés végrehajtásáról, valamint az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet feladatairól
- [2.] 30. BKv.
- [3.] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- [4.] A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] <https://bv.gov.hu/hu/imej>
- [2.] https://itelet-pazmany.blog.hu/2020/03/12/a_kenyszergyogykezeles_tenyleg_valodi_megoldas
- [3.] Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 14. sz. módszertani levele az igazságügyi pszichiátriai szakértői vizsgálatokról és véleményezésről.

A MÉDIAMEGOSZTÓ PORTÁLOK TERRORISTA TARTALMAIVAL SZEMBENI FELLÉPÉS KÜLFÖLDI ÉS HAZAI JOGI ESZKÖZTÁRA I. RÉSZ

Absztrakt

Cikkem azon dolgozat rövid részletét kívánja bemutatni, mely a terrorista tartalmak médiamegosztó portálokon történő megjelenésével, valamint a terrorszervezetek kibertérben megvalósuló hadviselésével foglalkozik. A dolgozat keretében bemutatásra kerül az az interdiszciplináris megközelítés, mely véleményem szerint szükséges a hatékony fellépéshez, szociálpszichológiai, médiaszociológiai aspektusból is megvizsgálva a jelenséget. A jogi szabályozás áttekintése azt a célt szolgálja, hogy az egyes államok szabályozási mechanizmusainak összevetésén keresztül eljussunk ahhoz a megközelítéshez, amely a legkövetendőbb hazánk számára a terrorizmussal szembeni küzdelemben. Terjedelmi korlátok miatt jelen cikkben kizárólag a terrorizmus lehetséges eszközeire és motivációira, valamint a háttérmechanizmusokra összpontosítok, a jogi szabályozás indokoltságának megértése érdekében, melyet cikkem második része fejt ki részletesebben.

Kulcsszavak: terrorizmus, terrorista tartalom, propaganda, médiamegosztó portál, kibertér, Internet, NMHH, YouTube, Facebook, WhatsApp, Telegram, felhasználási feltételek

BEVEZETÉS

Hogyan lehetséges az, hogy több millió YouTube felhasználó tekintette meg előben az amerikai újságíró, James Foley lefejezését, mielőtt a megbotránkoztató tartalom eltávolításra került a portál részéről?⁶⁰ Hogyan szervezték meg könnyűszerrel a terrorszervezetek a WhatsApp, vagy a Telegram privát üzenetváltási applikációin keresztül a Párizsban elkövetett merényleteiket?⁶¹ Ilyen, és ehhez hasonló kérdésekre keresem a választ dolgozatommal, mely interdiszciplináris megközelítéssel kívánja bemutatni a terrorszervezetek médiamegosztó portálokon való jelenlétét és ennek lehetséges jogi szabályozását.

Elsősorban arra a jelenségre kívánok fókuszálni, mely a terrorista propaganda és félelemkeltés médiamegosztó portálokon történő terjesztését és megosztását jelenti. A kibertér egyik fő funkciója a szereplők közötti kapcsolattartás megteremtése, így lehetővé teszi azt, hogy a terrorista csoportok ezen keresztül jussanak el a számítógépes rendszereket használók széles köréhez, valamint kapcsolatot tartsanak egymással, mint láttuk azt a párizsi merényletek előkészítése kapcsán.

Fokozott kockázati platformnak minősül többek között a Facebook, valamint a YouTube, melyek lehetővé teszik a videók élő közvetítés keretében való közzétételét. Sajnálatos módon a károsultak jelentős része csak a kár bekövetkezését követően gondol az IT biztonságára, sokan azonban észre sem veszik azokat a negatív hatásokat és veszélyeket, amiket a rendszerek magukban rejtenek e jelenséggel kapcsolatban (is). Ez hívja fel a figyelmet a preventív intézkedések fontosságára, melyek lehetővé teszik, hogy eme káros hatások jelentősen mérséklődjenek, ebben pedig a jogászoknak, mint a társadalom mérnökeinek kiemelt szerepe és felelőssége van. Hangsúlyozom azonban a társadalomtudományok jelentőségét is, mint amilyen a pszichológia, vagy a médiaszociológia, melyek a terrorista propaganda és erőszak médiamegosztó portálokon történő terjesztése esetén a társadalomra és az egyénre gyakorolt negatív hatásait veszik górcső alá, esetleges megoldási módokat keresve eme égető problémára.

A kibertér rendkívül összetett jellege miatt azonban a rendészet, a hadviselés, valamint a nemzetbiztonsági tevékenység szerepe is kiemelendő, mert az interdiszciplináris megközelítés révén lényeges károktól óvhatja meg a társadalmat. Látható az is, hogy e veszélyek fokozott kockázata alátámasztja a jogi felelősséget, akár az állami főhatalom tényleges kiterjeszhetőségét is igényelve. Külön szabályozási mechanizmusok kialakítása és működtetése kerül előtérbe, mely eme átfogó vizsgálatra alapozottan alakítható ki. A kibertérben zajló rohamos fejlődés és folyamatok radikális változást hoznak mind a társadalmi, politikai, mind az egyéni szférában. Nem elhanyagolandó, sőt, külön kiemelendő az egyénre gyakorolt befolyás, hiszen

⁶⁰ Profile: James Foley, US journalist beheaded by Islamic State (2014. augusztus 20.), elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-28865508> (letöltve: 2020. április 19.)

⁶¹ Paris attack planners used encrypted apps, investigators believe (2015. december 17.), elérhető: https://www.washingtonpost.com/world/europe/paris-attack-planners-used-encrypted-apps-investigators-believe/2015/12/17/e798d288-a4de-11e5-8318-bd8caed8c588_story.html (letöltve: 2020. április 19.)

a kibertér képes hatást gyakorolni az éntudatra, a társadalmi hozzáállásra, valamint számos egyéb olyan pszichológiai jelenségre, melyek az egész közösség életét befolyásolják. Különösen fontos a felnövekvő generáció és a fiatakorúak esetében az ilyen káros hatások mérséklése, hiszen az ő éntudatuk és önképük még kialakulóban van, könnyen befolyásolhatóak a médiamegosztó portálokon szereplő tartalmak által. Ez az a lehetőség, melyet a terrrorszervezetek érzékkel kihasználnak saját programjuk terjesztése érdekében, követőik toborzása során.

Ugyanakkor nemcsak a kibertér gyakorol hatást a hagyományos térre, e jelenség fordítottja is megfigyelhető. A hagyományos tér társadalmi feszültségei, technikai nővumai és innovációi rányomják bélyegüket a kibertérre, mint látható a terrorizmus széles körű elterjedése esetében is.⁶² A kibertér nyújtotta lehetőségeket kihasználva a terrrorszervezetek erősítik határokon átívelő jellegüket, újfajta kihívást állítva az államok és a médiamegosztó portálok elé. Ezt mi sem támasztja alá jobban, mint a tény, hogy a NATO 2016-ban a kibertérrel is hadszíntérré minősítette.⁶³

A technikai fejlődés lehetővé teszi, hogy a kibertér rendszere egyre gyorsabbá és komplexebbé váljon, azonban pont ez a komplexitás teremti meg sebezhetőségét a terrorista tartalmakkal szemben, hiszen fegyveres szervei is a kibertér részét képezik, mely lehetővé teszi a terrrorszervezetek számára befolyásuk szélesebb körű kiterjesztését. Mivel a jog egyik lényeges feladata a társadalmi változások lekötése, így fontos lépést tartani eme szektor rohamos fejlődésével és fokozott figyelmet fordítani azokra a szabályozási lehetőségekre, melyek a terrorizmus elleni fellépést lehetővé teszik.

Az első cikkemben a közösségi média jelentőségét ábrázoltam médiaszociológiai-, és szociálpszichológiai kutatásokon keresztül, számos tanulmánnyal alátámasztva azt, hogy milyen lényegi befolyása van mind mikro-, mind makroszinten.⁶⁴ A terrorista propaganda megjelenése és széleskörű elterjedése éppen ezért olyan folyamatokat generál, hogy méltán minősítette 2016-ban a NATO hadszínterre ezt a platformot.⁶⁵

Készülő cikkem a külföldi szabályozásra koncentrálok, immáron jogi megközelítésben vizsgálva a terrorista tartalmak kontrollálásának lehetőségét. Ennek keretében bemutatom az Amerikai Egyesült Államok jogi rezsimét, kifejezetten a terrrorszervezetekkel szembeni kibertéri fellépésre koncentrálok, majd az Európai Unió szigorúbb szabályozási rendszerét ismertetem, külön kitérve Németország keménykezű fellépésére, mely méltó összevetési lehetőséget biztosít a liberálisabb fellépéssel szemben, melyet az USA képvisel. Végül, kuriózumként bemutatom az ausztrál szabályozási mechanizmust, amely megint kissé árnyaltabb képet alkot a megközelítési lehetőségekről, az egyszerű, felelősséget a portálokra hárító, szankciót kilátásba helyező rendszerével.

Témáját képezi a hazai szabályozás bemutatása, kitérve a klasszikus média szabályozási mechanikájára is, mely szintén egy eltérő síkú összevetési lehetőséget teremt számunkra. Vajon szükség van-e a hagyományos média által alkalmazott szigorúbb kontrollmechanizmusokra az Internet világában és a kibertérben? Nem jelent-e túlzott beavatkozást az állam részéről, ha ugyanolyan módszerekkel lépünk fel a terrorista tartalmakkal szemben, mint a hagyományos média esetében?

Végül, összevetve az eltérő szabályozási lehetőségeket, de lege ferenda javaslat keretében fejtem ki véleményemet arról, hogy melyik irányt tartom követendőnek, illetve, hogy milyen változásokra lenne szükség annak érdekében, hogy hatékonyan lépünk fel a terrrorszervezetekkel szemben. Úgy gondolom, dolgozatomban témája rendkívül kurrens kérdéseket feszeget, különös tekintettel a terrorizmus megnövekedett szerepére, valamint a kibertérben rejlő veszélyekre.

⁶² KELEMEN ROLAND – NÉMETH RICHÁRD: A kibertér fogalmának és jellemzőinek multidiszciplináris megközelítése, in FARKAS ÁDÁM (szerk.) *Védelmi alkotmányosság az új típusú biztonsági kihívások erőterében*, 2018, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 147-170.

⁶³ A NATO hivatalosan is hadszíntérré nyilvánítja a kibertérrel (2016.06.22.), elérhető: <https://internetfigyelo.wordpress.com/2016/06/22/a-nato-hivatalosan-is-hadszinterre-nyilvanitja-a-kiberteret/> (letöltve: 2020. április 6.)

⁶⁴ Lásd: MIHÁLY LAURA DOMINIKA: Jogsértések a médiamegosztó portálokon – Médiaszociológiai és szociálpszichológiai kitekintés, in *Diskurzus*, 2019/1. szám, 19-27.

⁶⁵ Uo.

1. SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI ÉS MÉDIASZOCIOLÓGIAI KITEKINTÉS

Mivel a médiaszociológiai, pszichológiai megközelítés a médiamegosztó portálok kapcsán már korábbi cikkemben kifejtésre került, így ennek bemutatását kikerülve rögtön az első fejezet második felével kezdeném, mely a terrorista motivációkkal és az ennek érdekében igénybe vett eszközökkel foglalkozik.

2. MÉDIA ÉS TERRORIZMUS, AVAGY A FŐBB CÉLOK ÉS MOTIVÁCIÓK

E fejezetben a terrorszervezetek megközelítésére koncentrálni mutatom be azt, hogy melyek azok az elsődleges célok, motivációk, amelyek a videók feltöltőit, megosztóit vezérik, amelyek elérése érdekében a közösségi médiaportálokat felhasználják, gyakran a fentebb említett hatásokat közvetlenül, vagy közvetetten indukálva.

E körben lényegesnek tartom a terrorizmus fogalmának ismertetését, mely esetében a jogi fogalom meghatározásra koncentrálok, a hadtudományi, rendészettudományi megközelítés helyett. A terrorizmus jelensége történelmen átívelő múltra tekint vissza, elnevezése a francia forradalom jakobinus rémuralmából ered („la terreur”), ugyanakkor már ezt megelőzően, az egyének ellen elkövetett merényletek vonatkozásában a Bibliában is említésre került. Ugyanakkor a mai értelemben vett terrorizmus nagyjából 150 éves múltra tekint vissza. Fontos kiemelni, hogy a terroristák ideológiai nézettől függetlenül darwinistának tekintendők, hiszen ez az egyetlen olyan megközelítés, mely a harcot támogatja.⁶⁶

A terrorizmus meghatározása rendkívül problematikus⁶⁷, rengeteg meghatározás született, nemzetközileg azonban egyik sem tekinthető elfogadottnak. Kriminológiai értelemben Korinek László definíciója érdemel említést, mely az alábbiak szerint határozza meg a jelenséget: „A terrorizmus eltérő eszmerendszerekből merítő, sajátos logikának engedelmessé, változatos formákat öltő módszeres erőszak alkalmazás, vagy ezzel való fenyegetés, melynek célja politikai törekvések elérése azáltal, hogy az áldozatban, a nézőközönségben, az államban, a társadalomban megalkuvó magatartás alakuljon ki. A meghirdetett cél általában politikai, ideológiai, vallási, etnikai tartalmú radikális változás kikényszerítése, a cél elérésére alkalmazott cselekménysor. Az eszköz viszont jogi lényegét tekintve köztörvényes, erőszakos bűncselekmény.”⁶⁸

Nemzetközi értelemben vett terrorizmusról akkor beszélhetünk, ha a terrorizmus félelmet, pánikot, riadalmat kelt a nemzetközi közösség egészében, vagy annak egy részében. Nemzetközi politikai bünténynek tekintendő, ezért, mint bűn, büntetőjogi fellépést kíván, mint politika, politikai választ, s mint nemzetközi jelenség, csak a nemzetközi közösség együttese által oldható meg.⁶⁹

A terrorszervezetek rendkívül változatos eszközökkel dolgoznak, gyakoriak az emberrablások, bombamerényletek, repülőgép-eltérítések, nyilvános kivégzések. E körben van kiemelt jelentősége a kibertérnek és ezen belül a médiamegosztó portáloknak, ahol ezen tartalmakat félelemkeltési, figyelemfelkeltési célokból, valamint annak érdekében mutatnak be, hogy a terrorszervezet céljait megismertessék a „nézőközönséggel”.

Gyakran nem az anyagi haszonszerzés az elsődleges mozgatórugója ezen tevékenységeknek, hanem a politikai törekvések megvalósítása, a legitim, demokratikus államberendezkedés megdöntése, valamint politikai engedmények kikényszerítése. Emellett sajnálatos módon az is gyakori, hogy pusztán bosszúvágy, vagy az emberek sokkolása, rettegésben tartása motiválja ezen tartalmak közzétételét, megosztóit.

A terrorizmusnak számtalan formája elterjedt, egyik válfaja az ideológiai indíttatású terrorizmus, melynek célja a politikai előnyök elérése és a társadalom, fennálló hatalom destabilizálása (pl. Ku Klux Klán, RAF). Ezen szervezetek a terrorista személyiség szerkezet kialakulásához vezető háromfaktoros modellre építenek, mely alább kerül bővebben kifejtésre.

⁶⁶ BARTKÓ RÓBERT: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*, 2011, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 18–22.

⁶⁷ „The struggle to define terrorism is sometimes as hard as the struggle against terrorism itself.”
BOAZ GANOR: *Defining Terrorism – Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?*, elérhető: <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-AnotherMans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0/> (letöltve: 2020. március 10.)

⁶⁸ KORINEK LÁSZLÓ: A terrorizmus, in *Belügyi Szemle*, 2015, 17–19.

⁶⁹ SCHMID, A.: *Terrorism – The Definitional Problem*, 2004, 390, elérhető: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil/> (letöltve: 2020. március 10.)

Az úgynevezett etnikai, vallási, faji terrorizmus elsődleges célja egy nemzeti kisebbség, vagy népcsoport területi függetlenségének a kiharcolása (pl. IRA).⁷⁰ Ezzel összefüggésben említendő a pszichológiai vonatkozású szegregáció jelenségének elterjedése, melyet a hasonló terrorista akciók indukálhatnak, csoportok közötti ellenségeskedést és agressziót indukálva.

Megemlítendő továbbá az állami terrorizmus szerepe, mely valamely állam engedélyével, vagy kifejezetten annak megbízásából követ el merényleteket az állam által veszélyesnek tartott személyek megsemmisítése érdekében.⁷¹ Ennek elsődleges hatása az elrettentés, félelemkeltés, mellyel a politikai vezetőség behódolását igyekeznek előidézni a terrorszervezetek irányítói.

A terrorista személyiség szerkezet kialakulása szempontjából számos érdekes pszichológiai és szociológiai kutatás született, melyek annak a felderítését tűzték ki célul, hogy vajon mik azok a faktorok, melyek ezen személyiség, illetve „életpálya” kialakulásához vezetnek. A legelfogadottabb nézet szerint a terrorista lelki és társadalmi faktorok együttes hatásaként előálló személyiség szerkezet, éppen ezért van kiemelt jelentősége a szabályozásnak és annak, hogy minél hatékonyabb állami kontroll érvényesüljön annak érdekében, hogy ezen tartalmak mielőbbi eltávolításra, valamint szankcionálásra kerüljenek.

Lássuk tehát, mit is jelent pontosan a terrorista személyiség szerkezet, valamint az életpálya kialakulásának lényegi vonásai. Számos megközelítés foglalkozik azzal, vajon melyek azok a személyiségvonások, amelyek hajlamossá tesznek valakit arra, hogy terrorszervezetekhez csatlakozzon, illetve élethivatásszerűen hasonló tevékenységeket folytasson. Egyes kutatások szerint az úgynevezett tekintélyelvű személyiség (melyet találón a fasiszta propagandára való fokozott hajlam után neveztek el) kiemelten érzékeny arra, hogy ideológiai hatást gyakoroljanak rá és esetlegesen ennek következtében terrorszervezetekhez csatlakozzon.⁷² Ezen személyiség kialakulására elsősorban az az alapvetően hierarchikus, tekintélyelvű, kihasználó szülő-gyerek kapcsolat alkalmas, mely táptalajul szolgál a konvencionális, tekintélytisztelő, pszichopata, impulzív vonások kialakulásának.

Fontos hivatkozni Webber és Kruglanski vizsgálatára, mely a már említett háromfaktoros modell kidolgozását eredményezte.⁷³ A hivatkozott tanulmányban három faktor kerül górcső alá, melyek konjunktív feltételként vezetnek a radikalizálódáshoz: (1) személyes szükséglet, mely a valahova tartozáson, valamint fontosságérzeten alapul, (2) az ideológiai narratíva, mely igazolja a politikai erőszak alkalmazhatóságát, (3) a közösségi média szerepe, ami a személyes döntést befolyásolja, mely végső soron a radikalizálódáshoz vezet.⁷⁴ Ezzel párhuzamosan a deradikalizálódás folyamata is kifejtésre kerül, melyet a diszkusszió keretében fejtek ki részletesen.

Ugyanakkor a már említett fejlődő országokban gyakori az a jelenség, hogy a fiatal, szegény sorsú családok gyermekei a terrorszervezetekhez való csatlakozásban látják az egyetlen kiutat a nyomorúságos körülményekből. Ezt a kilátástalan helyzetet „uzsorázzák ki” a terroristák, propaganda videóikkal arra motiválva a befolyásolható fiatalokat, hogy a merényletekkel családjuk megélhetéséről gondoskodjanak.

Ugyanakkor, ezen kecsegtető előnyök az esetek nagy részében nem realizálódnak, a fejlődő identitású fiatalok gyakran 30 éves koruk előtt életüket áldozzák „a nemes cél érdekében”. A pszichológia fejezetben kifejtett szempontokból kiemelt jelentősége van tehát a fejlődő identitás szerepének, valamint a viselkedéspanoptár megfigyeléses tanulás útján történő elsajátításának, mely a terrorista személyiség szerkezet kialakulását eredményezi.⁷⁵

A terrorszervezetek elsődleges céljai között a már korábban említett félelemkeltés és elrettentés mellett előkelő helyen szerepel ezzel szoros összefüggésben a terrorista-propaganda terjesztése, valamint az ideológiai ismertetése, amely toborzási célokat szolgál. Kiemelendő, hogy nem csak a fiatal generáció köréből kerülnek ki terroristák, ugyanakkor a befolyásolhatóság könnyen eredményezi ezen radikalizálódás kialakulását.

A kapcsolattartás sem elhanyagolható mozgatórugó, hiszen sokszor a közösségi médiaportálok biztosítják azt a terepet a terrorszervezetek számára, melyen keresztül egymással, valamint a követőikkel megoszthatják aktuális merényleteiket, radikális lépéseiket. Emellett a társadalom manipulálásán keresztül

⁷⁰ KÖHALMI LÁSZLÓ: Gondolatok a vallási terrorizmus ürügyén, in *Belügyi Szemle*, 2015, 7–8, 52-71.

⁷¹ TÓTH DÁVID: A terrorizmus típusai és a kiberterrorizmus, in RAB VIRÁG (szerk.): *XII. Országos Grastyán Konferencia előadásai*, 2014, Magyarország: PTE, Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs, 286–296.

⁷² LUDEKE, S. G. – KRUEGER, R. F.: Authoritarianism as a personality trait: Evidence from a longitudinal behavior genetic study, in *Personality and Individual Differences*, 2013, 55(5), 480-484.

⁷³ WEBBER, D. – KRUGLANSKI, A. W.: The social psychological makings of a terrorist, in *Current Opinion in Psychology*, 2018, 19, 131-134.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ BANDURA, A.: Vicarious Processes: A Case of No-Trial Learning, in *Advances in Experimental Social Psychology*, 1965, 2, 1-55.

könnyen elérhetik a pszichológiai megközelítésből ismertetett tömegpszichózis, illetve hisztéria jelenségét, közvetetten befolyásolva ez által a csoportok viselkedérepertoárját, rányomva a bélyegét a felnövekvő generációk értékrendjére.

Ezen fejezetben bemutatott terrorista motivációkat és a szociális médiaplatformok ezek érvényesítésében játszott jelentőségét az alábbi táblázatban foglaltam össze:

Terrorista motiváció	Szociális médiaplatformok jelentősége
1. Félelemkeltés, elrettentés	<i>LIVE kivégzések (YouTube, Facebook), elrettentő képek/videók</i>
2. Propaganda terjesztése, ideológia ismertetése	<i>Tájékoztató videók közzététele, lelkesítő beszédek tartása (YouTube, egyéb videómegosztó portálok), szimbólumok/jelképek használata</i>
3. Toborzás	<i>Fiatalabb korosztály megcélzása, elsősorban a YouTube, valamint a Twitter felhasználásával</i>
4. Kapcsolattartás, szervezés, merényletek koordinálása	<i>WhatsApp, Telegram, Facebook Messenger, valamint egyéb privát üzenetküldésre alkalmas applikációk</i>
5. Politikai nyomásgyakorlás céljaik elérése érdekében	<i>Bármelyik fentebb említett oldalon megjelenő fenyegető tartalom</i>

Forrás: saját szerkesztés

A felsorolás természetesen nem kimerítő, ugyanakkor a lényegi mozgatórugókat foglalja magában, melyek a terrorszervezeteket arra ösztönzik, hogy a médiamegosztó portálokat alkalmazzák céljaik elérése érdekében.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Gondolati ívem zárásaként leszögezném, hogy a fentebb kifejtett hatásmechanizmusok mind a jogi szabályozás szigorítását indokolják, és lényegi fókuszba helyezik a kibertérben érvényesülő terrorista tartalmakkal szembeni fellépés jelentőségét.

Cikkem második részében a külföldi jogi szabályozást mutatom be, elsősorban az USA, az Európai Unió, ezen belül is Németország, valamint Ausztrália szabályozására összpontosítva, végezetül a hazai jogi mechanizmusokat bemutatva. Mint láthatjuk, fontos felhívni a figyelmet erre a jelenségre média uralta társadalmunkban, hiszen hatalmas károkat okozhatunk azáltal, ha elfordítjuk a fejünket.

FORRÁSJEGYZÉK

TANULMÁNYOK

- [1.] BANDURA, A.: Vicarious Processes: A Case of No-Trial Learning, in *Advances in Experimental Social Psychology*, 1965/2. szám.
- [2.] BARTKÓ RÓBERT: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*, 2011, Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr.
- [3.] KELEMEN ROLAND – NÉMETH RICHÁRD: A kibertér fogalmának és jellemzőinek multidiszciplináris megközelítése, in FARKAS ÁDÁM (szerk.) *Védelmi alkotmányosság az új típusú biztonsági kihívások erőterében*, 2018, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest.
- [4.] KORINEK LÁSZLÓ: A terrorizmus, in *Belügyi Szemle*, 2015.
- [5.] KÓHALMI LÁSZLÓ: Gondolatok a vallási terrorizmus ürügyén, in *Belügyi Szemle*, 2015.
- [6.] LUDEKE, S. G. – KRUEGER, R. F.: Authoritarianism as a personality trait: Evidence from a longitudinal behavior genetic study, in *Personality and Individual Differences*, 2013, 55(5).
- [7.] MIHÁLY LAURA DOMINIKA: Jogsértések a médiamegosztó portálokon – Médiaszociológiai és szociálpszichológiai kitekintés, in *Diskurzus*, 2019/1. szám.
- [8.] TÓTH DÁVID: A terrorizmus típusai és a kiberterrorizmus, in RAB VIRÁG (szerk.): *XII. Országos Grastyán Konferencia előadásai*, 2014, Magyarország: PTE, Grastyán Endre Szakkollégium, Pécs.
- [9.] WEBBER, D. – KRUGLANSKI, A. W.: The social psychological makings of a terrorist, in *Current Opinion in Psychology*, 2018.

EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] A NATO hivatalosan is hadszíntérré nyilvánítja a kibernetet (2016.06.22.), elérhető: <https://internetfigyelo.wordpress.com/2016/06/22/a-nato-hivatalosan-is-hadszinterre-nyilvanitja-a-kiberteret/> (letöltve: 2020. április 6.)
- [2.] Paris attack planners used encrypted apps, investigators believe (2015. december 17.), elérhető: https://www.washingtonpost.com/world/europe/paris-attack-planners-used-encrypted-apps-investigators-believe/2015/12/17/e798d288-a4de-11e5-8318-bd8caed8c588_story.html (letöltve: 2020. április 19.)
- [3.] Profile: James Foley, US journalist beheaded by Islamic State (2014. augusztus 20.), elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-28865508> (letöltve: 2020. április 19.)
- [4.] SCHMID, A.: *Terrorism – The Definitional Problem*, 2004, 390, elérhető: <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil/> (letöltve: 2020. március 10.)
- [5.] „*The struggle to define terrorism is sometimes as hard as the struggle against terrorism itself.*” Boaz Ganor: *Defining Terrorism – Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter?*, elérhető: <https://www.ict.org.il/Article/1123/Defining-Terrorism-Is-One-Mans-Terrorist-AnotherMans-Freedom-Fighter#gsc.tab=0/> (letöltve: 2020. március 10.)

AZ INTEL-ÜGY TANULSÁGAI KERESKEDELMI JOGI ÉS VERSENYJOGI SZEMPONTBÓL - AZ FMCG SZEKTOR VONATKOZÁSÁBAN

Absztrakt

A gazdasági verseny tisztasága és szabadsága olyan állam által szabályozott jogi tézisek, melyek tiszteletben tartása – mind a fogyasztók, mind pedig az üzleti tisztesség követelményeit betartó vállalkozások érdekeire figyelemmel – elengedhetetlen. A társadalmi felemelkedést és gazdasági hatékonyságot előmozdító piaci verseny fenntartásához fűződő jelentős közérdek tovább indokolja mindennek deklarálását, méghozzá oly módon, hogy törvény által tilalmazott a gazdasági versenyt korlátozó, tisztességes verseny követelményeibe ütköző piaci magatartás. A hazai gazdasági élet jól példázza annak szükségességét, hogy a már meglévő, illetve újonnan piacra lépő vállalkozások védelme, a piaci szereplők számára történő viselkedési normák megalkotása nélkülözhetetlen. Különösképp igaz mindez az FMCG (Fast Moving Consumer Goods) szektor termékeire, vagyis azokra a mindennapi fogyasztási cikkekre, amelyek általános fogyasztói szükségleteket elégítenek ki. Adódhatnak azonban olyan szituációk, amikor is adott gazdasági erőfölénnyel bíró piaci szereplő – például egy beszállító – különböző árkedvezményeket alkalmaz, vagy – bizonyos körülmények fennállása esetén – évről évre progresszívan növekvő forgalmi cél meghatározásával áll szemben. Vajon mennyiben minősülnek mindezek versenykorlátozónak? A következőkben ennek a kérdéskörnek a sajátosságait kívánom áttekinteni, az Európai Unió Bírósága által Intel v. Bizottság ügyben hozott ítélet tükrében.

Kulcsszavak: versenyjog, kereskedelmi jog, Intel-ügy, gazdasági erőfölény, kizárólagossági kikötések, hűségkedvezmény, versenykorlátozó magatartás

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A gazdasági verseny tisztasága és szabadsága olyan állam által szabályozott jogi tézisek, melyek tiszteletben tartása – mind a fogyasztók, mind pedig az üzleti tisztesség követelményeit betartó vállalkozások érdekeire figyelemmel – elengedhetetlen. A társadalmi felemelkedést és gazdasági hatékonyságot előmozdító piaci verseny fenntartásához fűződő jelentős közérdek tovább indokolja mindennek deklarálását, méghozzá oly módon, hogy törvény által tilalmazott a gazdasági versenyt korlátozó, tisztességes verseny követelményeibe ütköző piaci magatartás. A hazai gazdasági élet jól példázza annak szükségességét, hogy a már meglévő, illetve újonnan piacra lépő vállalkozások védelme, a piaci szereplők számára történő viselkedési normák megalkotása nélkülözhetetlen. Különösképp igaz mindez az FMCG (Fast Moving Consumer Goods) szektor termékeire, vagyis azokra a mindennapi fogyasztási cikkekre, amelyek általános fogyasztói szükségleteket elégítenek ki⁷⁶. Adódhatnak azonban olyan szituációk, amikor is adott gazdasági erőfölénnyel bíró piaci szereplő - például egy beszállító - különböző árkedvezményeket alkalmaz, vagy – bizonyos körülmények fennállása esetén - évről évre progresszívan növekvő forgalmi cél meghatározásával áll szemben. Vajon mennyiben minősülnek mindezek versenykorlátozónak?

A gazdasági élet szereplőinek számos törvényi előírásra kell figyelemmel lenniük annak érdekében, hogy magatartásuk ne minősüljön versenykorlátozónak, illetőleg ne valósítson meg tisztességtelen piaci magatartást. Jelen esetben olyan piaci szereplők köré összpontosul a vizsgálódásom, akik gazdasági erőfölénnyel rendelkeznek, vagyis piaci jelenlétük különösen meghatározó. Egy jelentős piaci erővel rendelkező beszállító esetében, aki például sebtapaszt, mint az FMCG szektor egyik tipikus termékét értékesíti – tekintettel a gazdasági erőfölényére – tilos minden olyan eszköz, esetleges (ár)kedvezmény meghatározása, amely a többi versenytárs piacról történő kiszorítását eredményezi, vagy erre potenciálisan alkalmas, továbbá a versenytársak számára indokolatlanul hátrányos piaci helyzetet idézne elő. Ezt mondja ki magyar versenytörvényünk mellett az uniós szabályozás⁷⁷ is. Egyszóval tehát tilos a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés.⁷⁸ Az minden bizonnyal már most kiviláglik, hogy egy ilyen vállalkozásnak – sajátos helyzetéből

⁷⁶ https://hvg.hu/kkv/20120416_fmcg_munkahely

⁷⁷ Európai Unió Működésére vonatkozó Szerződés 102. cikk

⁷⁸ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (továbbiakban: Tpv.) 21.§

adódóan - kiemelt figyelemmel kell lennie a normatív szabályozásokra, de vajon hogy tud mindezek ellenére megfelelni a törvényi előírásoknak?

A következőkben ennek a kérdéskörnek a kifejtésére kerül sor, az Európai Unió Bírósága által Intel v. Bizottság ügyben hozott ítélet⁷⁹ tükrében.

1. A GAZDASÁGI ERŐFÖLÉNY MEGHATÁROZÁSA

A kérdés megválaszolásához elsősorban azt szükséges tisztáznunk, hogy mit is értünk gazdasági erőfölény alatt. Ehhez tisztában kell lennünk az érintett piac fogalmával, amely alatt a megállapodás tárgyát képező áru- és földrajzi piacot értjük.⁸⁰ Nagyon fontos, hogy az árukat az érintett piacon értelmezzük (adott esetben szükséges lehet egy ún. „al-piac” létének bizonyítása), ugyanis előfordulhat, hogy egy adott vállalkozás által értékesített termék esetében megvalósul az erőfölényes helyzet, míg bizonyos más jellegű termékek vonatkozásában ez nem mondható el.⁸¹ Ebből kifolyólag adott termékek vonatkozásában eltérő magatartási normák lesznek irányadóak, a tilalmak és lehetőségek köre is eltérően alakul.

Ezek értelmében tehát az érintett piacon gazdasági erőfölényben van az, aki gazdasági tevékenységet közel önállóan, a piac többi résztvevőjétől jelentős mértékben függetlenül végez.⁸² Az talán kevésbé igényel magyarázatot, hogy gazdasági erőfölényben vállalkozás vagy vállalkozáscsoport lehet, az erőfölényes helyzet megítéléséhez szükséges körülmények meghatározása viszont már annál inkább. E tekintetben vizsgálni kell különösen a vállalkozás, vállalkozáscsoport vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetét és annak alakulását, továbbá azt is, hogy adott piacra történő be- és kilépés milyen kockázatokat rejt magában, milyen költségekkel jár, valamint mérlegelni kell a szükséges gazdasági, jogi és műszaki feltételek megvalósítását. Figyelembe kell venni az érintett piaci szerkezetet, a piaci résztvevők magatartását, illetve a piaci részesedések arányát is.⁸³

A piaci részesedés tekintetében nem kerül számszerűsítésre a határérték, annyi azonban a kialakult joggyakorlat alapján bizonyos, hogy egy közel 80%-os piaci részesedéssel bíró vállalkozás már erőfölényes helyzetben van, míg amely vállalkozás a 20-30%-os részesedést nem éri el, épp ellenkezőleg.⁸⁴

Fontos leszögezni, hogy önmagában az erőfölény léte nem tilos, ez még nem meríti ki a versenykorlátozó magatartás fogalmi elemeit. A hangsúly a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésen van. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló törvény (továbbiakban: Tpv.) példalózó felsoroláson keresztül rögzíti azokat az eseteket, amelyek erőfölénnyel való visszaélésnek minősülnek, így többek között tilos a másik fél gazdasági döntéseinek befolyásolása indokolatlan előnyszerzés céljából.⁸⁵

Az általánosan kialakult joggyakorlat alapján azonban a törvényben nem rögzített, más magatartások is visszaélésszerűnek minősülhetnek, így különösen az eladási vagy vételi feltételek indokolatlan meghatározása, amelyek alkalmasak arra, hogy az erőfölénnyel nem rendelkező másik versenytársat a piacról kiszorítsák.⁸⁶ Gyakorlati megvalósulása ennek az esetnek különböző árkedvezmények, engedmények formájában képzelhető el, mely révén azonban a már egyébként is erőfölényben lévő vállalkozás piaci részesedése növekszik tovább, ellenben a „gyengébb” féllel, aki ez által könnyen elveszítheti versenyképességét.

Azt fontos hangsúlyozni, hogy ahogyan az erőfölényes helyzet léte, úgy önmagában a versenyre irányuló tevékenység sem tilos, csupán akkor minősül visszaélésszerűnek, ha indokolatlan. Indokolatlan akkor, ha sokkal inkább alkalmas a másik fél piacról való kiszorítására és az erőfölényes vállalkozás piaci részesedésének növelésére, mintsem az egészséges versenyhelyzet fenntartására, vagyis a szokásos piaci magatartástól jelentősen eltérő magatartással valósul meg. Az erőfölényes vállalkozásokat továbbá különös felelősség is terheli a tekintetben, hogy tartózkodniuk kell minden olyan tevékenységtől, amely más – nem

⁷⁹ Az Európai Unió Bíróságának C-413/14. sz. ügyben (Intel v. Bizottság) 2017. szeptember 6-án hozott ítélete (mely a Törvényszék T-286/09. sz. ügyben, Intel kontra Bizottság, 2014. június 12-én hozott ítélete elleni fellebbezést bírálta el).

⁸⁰ Tpv. 14.§

⁸¹ VJ/2/2003.

⁸² Tpv. 22.§ (1) bek.

⁸³ Tpv. 22.§ (2) bek.

⁸⁴ *A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma*, Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja, Budapest, 2007.

⁸⁵ Tpv. 21.§ d) pont.

⁸⁶ http://www.megfeleles.hu/megfeleles/gazdasagi_erofoleny

erőfölényes helyzetben lévő – versenytársak számára megengedett lehet.⁸⁷ A következőkben annak feltérképezésére kerül sor, hogy melyek a jelen téma szempontjából releváns esetek.

2. KEDVEZMÉNYTÍPUSOK AZ EUB JOGGYAKORLATA ALAPJÁN

Az EU-s joggyakorlat vonatkozó eseteit, azon belül is az Intel v. Bizottság ügyet alapul véve – mely kapcsán a legfrissebb gyakorlat alapját az Európai Unió Bírósága 2017-ben hozott ítélete adja⁸⁸ - fontos megállapításokra juthatunk az erőfölényes vállalkozások és az árengedmények, kedvezmények rendszere tekintetében. A szóban forgó ügyben az Intel több éven keresztül olyan stratégiát alkalmazott, amely bizonyos processzorok tekintetében másik versenytársat kiszorítani látszott a piacról. A vizsgált időszakban az Intel közel 70%-os piaci részesedéssel rendelkezett, és olyan magatartást tanúsított, amely jelentősen korlátozta a vitatott processzorok piacán a piacra lépés és a terjeszkedés lehetőségét.⁸⁹ Ennek következtében szinte minden versenytársa kilépett a piacról vagy pedig piaci részesedése jelentéktelenné vált.

Az Intel az EUB által vizsgált megtámadott határozat alapján kétféle magatartást tanúsított partnereivel szemben: álcázatlan korlátozásokat és feltételhez kötött árengedményeket.⁹⁰ Ez egyrészt abban nyilvánult meg, hogy az Intel azzal a feltétellel nyújtott árengedményt négy vállalkozásnak, amennyiben szinte kizárólag tőle vásárolják meg a megjelölt terméket – ezt a bíróság hűségengedménynek minősítette -, másrészt pedig abban, hogy bizonyos cégek részére kifizetéseket teljesített azzal, hogy egy konkrétan megjelölt versenytárs termékét nem forgalmazzák, vagy legalábbis mindezt korlátozzák.⁹¹ Ez utóbbi magatartás tisztán versenykorlátozó célú kifizetésnek minősül. Ehhez hasonló körülmények alapján jutott az EUB végül arra, hogy az Intel magatartása versenyellenesnek minősül, amely nem csupán innovációs gátat képezett, hanem a fogyasztók választási lehetőségeit is jelentős mértékben leszűkítette és a saját terméke felé összpontosította, mondhatni választást sem hagyva számukra.⁹²

A Bíróság joggyakorlata szerint alapvetően három olyan kedvezménytípust különböztethetünk meg, amelyek alkalmazása erőfölényes vállalkozások számára tilalmazott. A különböző ügyfelek részére biztosított kedvezményeket külön-külön szükséges vizsgálni, vagyis adott erőfölényes vállalkozás árazási gyakorlatát a konkrét vevővel szemben kell értékelni.⁹³ Az ilyen kedvezménytípusok kategóriájába sorolandóak még a fent nevezett tisztán versenykorlátozó célú kifizetések is.

Vegyük sorra, melyik a tilalmazott három fő kategória.

➤ **Mennyiségi engedmények**⁹⁴: alapvetően nem tilalmazott engedmény típus; az erőfölényes vállalkozástól származó vásárlások nagyságához kötődik, mely során a szállító oldalán alacsonyabb költségként jelenik meg a mennyiségi növekedés; az ilyen típusú engedmények feltehetően az erőfölényes vállalkozás által elért méretgazdaságossághoz és hatékonysághoz fűződő hasznokat jelentik.

➤ **Kizárólagossági engedmények, más néven hűségengedmények**⁹⁵: alapvetően visszaélészerűnek minősülő, tehát tilalmazott engedmény típus; lényege az, hogy a vevő szükségleteinek egészét (kizárólagosság) vagy pedig jelentős részét az erőfölényben lévő beszállítótól szerezze be. Az Intel-ügy tanulsága alapján versenyellenesnek minősül az az árengedmény meghatározás, amely olyan feltételhez kötött, miszerint adott vevő valamennyi terméket a beszállítótól köteles megvásárolni. Az Intel esetében négy cég vonatkozásában is sor került ilyen megállapodásra, valamely esetben konkrétan 95%-ban meghatározva⁹⁶ a vásárlási kötelezettséget. Az a vállalkozás, amelyik erőfölényes helyzetben van és hűségkedvezményt alkalmaz, már jellegéből adódóan versenykorlátozónak minősülhet. Ebben az esetben a Törvényszék álláspontja szerint nincs is feltétlenül szükség az eset minden körülményének vizsgálatára, azonban az EUB ítéletében már akként

⁸⁷ https://www.gvh.hu/fogyasztoknak/mikor_forduljon_a_gvh-hoz/erofolennyel_valo_visszaeles/erofolennyel_valo_visszaeles

⁸⁸ Az Európai Unió Bíróságának C-413/14. sz. ügyben (Intel v. Bizottság) 2017. szeptember 6-án hozott ítélete

⁸⁹ A Törvényszék ítélete a T-286/09. sz. ügyben, Intel kontra Bizottság, 2014. június 12 (továbbiakban: Intel-ítélet), 25. bekezdés

⁹⁰ A Bizottság határozatának összefoglalója (2009. május 13.) az EK-Szerződés 82. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárásról (COMP/C-3/37.990. ügy – Intel), 21. bekezdés

⁹¹ Intel-ítélet, 28. bekezdés

⁹² Intel-ítélet, 31. bekezdés

⁹³ RÉGER ÁKOS: *Chiara Fumagalli, Massimo Motta, Claudio Calcago: Exclusionary Practices, The Economics of Monopolisation and Abuse of Dominance (Szemle)*, Versenytükör, 2018/2. szám, 81.

⁹⁴ Intel-ítélet, 75. bekezdés

⁹⁵ Intel-ítélet, 76. bekezdés

⁹⁶ Intel-ítélet, 35. bekezdés, b) pont

rendelkezett, hogy amennyiben az erőfölényes vállalkozás bizonyítékokkal, elemzésekkel alátámasztja, hogy magatartása nem volt alkalmas a verseny korlátozására, úgy nem elegendő csupán többek között a piaci lefedettséget vizsgálni. Nagyon fontos szerepet kap ekkor a kizorításra való alkalmasság kérdése, amit mindenképpen vizsgálni szükséges.⁹⁷

Nem csak az árengedmények, hanem a kifizetések is lehetnek súlyosan versenykorlátozóak. Ennek példája valósult meg a vizsgált ügyben is, amikor is az Intel egy konkrét vállalkozás számára annak függvényében teljesített kifizetéseket, amilyen mértékben adott cég az Intel processzoraival felszerelt számítógépeket értékesíti.⁹⁸ E két jelenség – az árengedmények és kifizetések rendszere – kéz a kézben jár egymással, ugyanis egymást kiegészítő hatásuk révén nagy fokban alkalmasak más versenytársak piacról való kizorítására.

➤ **Harmadik kategóriába tartozó engedmények⁹⁹:** alapvetően versenyellenes magatartás; az előbbi kategóriáktól eltérő engedményi rendszer, amikor a vevő számára közvetlenül nincs kikötve kizárólagos vagy szinte kizárólagos beszerzés, azonban az engedmény mechanizmusa mégis hűségre ösztönző vonásokat tükröz. Tipikusan ilyennek minősül az Intel-ügy alapján az egyéni célkitűzések elérésén alapuló rendszer, ahol viszont már a körülményeket, feltételeket összességükben kell értékelni.

3. MILYEN FELTÉTELEKKEL NYÚJTHAT KEDVEZMÉNYEKET EGY ERŐFÖLÉNYBEN LÉVŐ VÁLLALKOZÁS?

Az Intel-ügyből levonható tanulság alapján kikristályosodott néhány hátrányos hűségkedvezményekkel kapcsolatos kikötés, amelyeket egy erőfölényben lévő vállalkozásnak – beszállítónak - érdemes elkerülnie, és sokkal inkább bizonyos mennyiségi kedvezményrendszert ajánlott alkalmaznia. Tekintsük át, melyek ezek a mellőzendő feltételek.

➤ A kedvezményrendszer egyedi vevői szükségletekhez, vagy azok jelentős részéhez csatolása nem megengedett.¹⁰⁰ Ennek jogszerű megfelelője az, amikor bizonyos kedvezmények adott vállalkozás vevő kategóriáira egységesen terjednek ki, az üzletfelek közötti indokolatlan megkülönböztetés nélkül.

➤ Különös figyelmet érdemel erőfölényes vállalkozásnál az árazási stratégia kialakítása, - mely befolyással bír a vállalat egészére nézve – mint például a kedvezmény sávok kialakításának rendszere.¹⁰¹ Az Intel által jogszerűtlenül alkalmazott gyakorlat, vagyis a visszamenőlegesen, fokozatosan növekvő mennyiség vásárlása esetén ígért sajátos kedvezmény versenykorlátozó.¹⁰² Ez ugyanis a vásárlót arra ösztönzi, hogy egyre nagyobb mennyiségben vásároljon adott beszállítótól, méghozzá úgy, hogy végül szinte már csak adott beszállítótól fog tudni vásárolni, ehhez fog fűződni az érdeke, amennyiben részesülni kíván a kedvezményben. Sávok alkalmazásának lehetősége azonban olyan formában megengedett, amikor is adott sávra irányadó kedvezmény kizárólag adott sávba tartozó mennyiség függvénye. Például, ha 200 termék vásárlása esetén nem jár kedvezmény – ez jelenti a 0. sávot -, viszont 201-300 termék megvásárlása esetén már a vételár 1%-kal csökken – ez képezi az 1. sávot. Tovább haladva a mennyiségeken mindez ugyanezen elv mentén folytatódik, tehát 301-400 termék vásárlása esetén szintén 1% árengedmény jár – ez jelenti a 2. sávot. Ezzel a kialakítással elkerülhető a hűségösztönző rendszer versenyellenes jellege.

➤ Nem megengedett pénzbeli előny nyújtása oly módon, amely a kedvezményt az erőfölényes vállalkozástól vásárolt mennyiséghez köti, és ez által más beszállítókat hátrányosabb helyzetbe hoz. Ez alatt nem csupán a teljes piacról való kizorítást értjük, hanem a piacra jutás jelentős megnehezítését is.¹⁰³ A fenti sávok példája értelmében a sávonkénti kedvezmény ebben az esetben vagy azonos mértékű vagy pedig csökkenő. A vásárolt mennyiség növekedésének honorálása nem nyilvánulhat meg a nyújtott kedvezményekben, legalábbis indokolatlanul semmi esetre sem.

Összességében elmondható, hogy bár a kizárólagossági kikötések alapvetően jótékony hatással is lehetnek a versenyre, és ebből következően piacra gyakorolt hatásukat sajátos összefüggéseikben kell értékelni, egy olyan piac esetében azonban, ahol a verseny egy erőfölényben lévő szereplő miatt már amúgy

⁹⁷ KÖCSE ILDIKÓ: *Intel-ügy: a Hoffmann-La Roche ítélezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény továbbgondolása*, Versenytükör, 2017/2. szám, (13.évf.), 85-86.

⁹⁸ Intel-ítélet, 28. bekezdés

⁹⁹ Intel-ítélet, 78. bekezdés

¹⁰⁰ Intel-ítélet, 76. bekezdés

¹⁰¹ LAKATOS ZSUZSA: *Árazási stratégiák*, Cégvilág, 2016/01. szám.

¹⁰² Intel-ítélet, 35. bekezdés

¹⁰³ MÁTTYUS ÁDÁM – RITTER ESZTER – STANISZEWSKI ORSOLYA: *Fejlemények az erőfölényes vállalkozás által alkalmazott feltételhez kötött árengedmények megítélésében – Intel kontra Bizottság*, 2014/2. szám (10. évf.), 92-93.

is korlátozott, nem fogadható el minden alapesetre vonatkozó megfontolás. A legújabb joggyakorlat értelmében¹⁰⁴ erőfölényben lévő vállalkozás azonban igazolhatja a kizárólagos kedvezményi rendszer alkalmazását – még hűségkedvezmény esetén is -, különösen úgy, ha bizonyítja, hogy ezek alkalmazása objektíve szükséges, vagy pedig azt, hogy e magatartásával járó kizorító hatás bizonyos fokban, vagy akár meghaladott mértékben ellentételezésre kerül, a hatékonyságban megjelenő előnyök által, mely előnyök a fogyasztók oldalán is realizálódnak. Bizonyíték alatt ebben az esetben közgazdasági elemző cégek által készített közgazdasági elemzés értendő.¹⁰⁵ Az, hogy a felajánlott bizonyítás alapján mennyiben minősül versenykorlátozóznak a szóban forgó magatartás, már a versenyhatóság hatáskörébe tartozik.

A fentiek tükrében tehát alapvetően versenyjogi kockázatot jelent az ismertetett kifogásolható kedvezménytípusok alkalmazása, így ajánlott ezeket kizárólag jog által megengedett módon kikötni – okulva az Intel-ügy tanulságaiból – kivéve persze, ha rendelkezünk olyan közgazdasági elemzéssel, amely bizonyítja adott esetben a versenyellenesség hiányát.

Érdemes azonban még kereskedelmi és versenyjogi szempontból tovább vizsgálni, és röviden áttekinteni az ehhez kapcsolódó hazai normarendszert.

4. VONATKOZÓ SZABÁLYOK A KERESKEDELMI TÖRVÉNY ÉS A TPVT. ALAPJÁN

A 2005. évi CLXIV. számú kereskedelmi törvényünk (továbbiakban: Kertv.) értelmében tilos a kereskedők által beszállítókkal szembeni jelentős piaci erőfölénnyel való visszaélés.¹⁰⁶ Elsőként itt is annak meghatározása szükséges, hogy mit is értünk jelentős piaci erőfölény alatt. A Kertv. kimondja, hogy a kiskereskedő jelentős piaci erővel bír akkor, ha a konszolidált nettó árbevétele meghaladja a 100 milliárd forintot.¹⁰⁷

A Kertv. nevesíti az erőfölénnyel való visszaélés különös eseteit, melyek közül esetünkben két pont lesz releváns. Egyrésztől visszaélésnek minősül különféle – például a kereskedő beszállítóinak listájára való felkerülésért felszámított – díjak egyoldalú meghatározása a beszállító irányába. Másrészt pedig tilalmazott minden indokolatlan feltétel kikötése a beszállító és a kereskedő/más kereskedők üzleti kapcsolataira vonatkozóan.¹⁰⁸

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) – mely e rendelkezések végrehajtásáért felel – joggyakorlatából két kiemelt eset is ismert, amelyek a fent nevezett erőfölénnyel való visszaélés gyakorlati megjelenési formáit jól példázzák.

Az ún. Auchan határozatban¹⁰⁹ a GVH Kertv.-be ütközőnek minősítette az olyan díj felszámítását – elnevezéstől függetlenül -, amely mögött nincs valós kereskedelmi szolgáltatás, illetve a kockázatvállalási tényező is hiányzik. A konkrét esetben egy utólagos árkedvezmény kapcsán állapította meg a GVH a jogsértést, arra hivatkozva, hogy egyrészt semmilyen tényleges szolgáltatás nem állt a kedvezmény formájában megnyilvánuló díj mögött, másrészt gyakorlatilag a kereskedő azt egyoldalúan állapította meg, egyebekben pedig teljesítményösztönző hatással sem bírt.

A másik releváns határozat az ún. SPAR határozat¹¹⁰, mely tekintetében a GVH szintén megállapította a jogsértést, ugyanis a SPAR olyan egyoldalúan meghatározott teljesítményalapú bónuszrendszert írt elő (TAB), mely valójában teljesen független volt a kereskedő tevékenységétől, gyakorlatilag bármekkora mennyiség értékesítése esetén alkalmazható volt.

Mindezek alapján elmondható, hogy a fent ismertetett sávós kedvezményrendszer, mely csak egy meghatározott célmennyiségtől kezdődően nyújt engedményt, az alatt – vagyis a 0. sávban – nem, összeegyeztethető a Kertv. és a Tpv. rendelkezéseivel egyaránt. Ennek értelmében a sávós rendszerben a kedvezmény kizárólag valós kereskedelmi tevékenység révén érhető el, azonban arra is figyelemmel kerül megállapításra, hogy ne fedje le ez által a vevő valamennyi szükségletét.

¹⁰⁴ Az Európai Unió Bíróságának C-413/14. sz. ügyben (Intel v. Bizottság) 2017. szeptember 6-án hozott ítélete (mely a Törvényszék T-286/09. sz. ügyben, Intel kontra Bizottság, 2014. június 12-n hozott ítélete elleni fellebbezést bírálta el)

¹⁰⁵ KÖCSE ILDIKÓ: *Intel-ügy: a Hoffmann-La Roche ítélezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény továbbgondolása*, Versenytükrő, 2017/2. szám, (13.évf.), 85-87.

¹⁰⁶ Kertv. 7.§ (1) bek.

¹⁰⁷ Kertv. 7/A. § (1) bek.

¹⁰⁸ Kertv. 7.§ (2) e) f) pont.

¹⁰⁹ Vj/60/2012.

¹¹⁰ Vj/047-274/2010.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Összességében a kizárólagossági kikötések alkalmazása alapvetően nem jogellenes, sőt ösztönző hatása is lehet a versenyre, azonban egy erőfölényben lévő vállalkozásnak fokozott figyelemmel kell lennie arra, hogy milyen feltételeket alkalmaz. Az EUB ítélete is rávilágított arra, hogy egy adott kedvezményrendszer visszaélészerűnek nyilvánítása előtt az eset valamennyi körülményét értékelni szükséges, és csak azt követően lehet hitelt érdemlően állást foglalni a versenykorlátozó jellegéről. Mindezek tükrében tehát a kedvezményrendszer meghatározásánál, díjak felszámításánál, kritériumok kikötésénél érdemes szem előtt tartani a fent ismertetett „tanulságokat”, hogy adott vállalkozás – akár beszállítói, akár kereskedői oldalról tekintve – jogszerűen, hatékonyan, versenytiszta keretek között működhessen.

FORRÁSJEGYZÉK

SZAKIRODALOM

- [1.] *A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalma*, 2007, Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja, Budapest.
- [2.] KÖCSÉ ILDIKÓ: *Intel-ügy: a Hoffmann-La Roche ítélezési gyakorlat értelmében vett hűségengedmény továbbgondolása*, Versenytükör, 2017/2. szám.
- [3.] LAKATOS ZSUZSA: *Árazási stratégiák*, Cégvilág, 2016/01. szám.
- [4.] MÁTTYUS ÁDÁM – RITTER ESZTER – STANISZEWSKI ORSOLYA: *Fejlemények az erőfölényes vállalkozás által alkalmazott feltételhez kötött árengedmények megítélésében – Intel kontra Bizottság*, 2014/2. szám.
- [5.] RÉGER ÁKOS: *Chiara Fumagalli, Massimo Motta, Claudio Calcago: Exclusionary Practices, The Economics of Monopolisation and Abuse of Diminance (Szemle)*, Versenytükör, 2018/2. szám.

JOGFORRÁSOK

- [1.] A Törvényszék ítélete a T-286/09. sz. ügyben, Intel kontra Bizottság, 2014. június 12, elérhető: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62009TJ0286&lang1=hu&type=TXT&ancre=>
- [2.] Az Európai Unió Bíróságának C-413/14. sz. ügyben (Intel v. Bizottság) 2017. szeptember 6-án hozott ítélete (mely a Törvényszék T-286/09. sz. ügyben, Intel kontra Bizottság, 2014. június 12-én hozott ítélete elleni fellebbezést bírálta el). ([http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=A127842A0561A88C132E3E26377DFC2A?text=&docid=194082&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6804955](http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A127842A0561A88C132E3E26377DFC2A?text=&docid=194082&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6804955))
- [3.] Európai Unió Működésére vonatkozó Szerződés 102. cikk (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=HU>)
- [4.] A Bizottság határozatának összefoglalója (2009. május 13.) az EK-Szerződés 82. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárásról (COMP/C-3/37.990. ügy – Intel) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XC0922\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009XC0922(02)&from=EN)
- [5.] 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magtartások és a versenykorlátozás tilalmáról
- [6.] 2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről
- [7.] VJ/2/2003.
- [8.] Vj/60/2012.
- [9.] Vj/047-274/2010.

EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] https://hvg.hu/kkv/20120416_fmcs_munkahely

- [2.] http://www.megfeleles.hu/megfeleles/gazdasagi_erofoleny
- [3.] https://www.gvh.hu/fogyasztoknak/mikor_forduljon_a_gvh-hoz/erofolennyel_valo_visszaeles/erofolennyel_valo_visszaeles

3D-NYOMTATOTT FEGYVEREK A JOG NÉZŐPONTJÁBÓL

Absztrakt

Tudományos kutatásom a 3D nyomtatással készült fegyverek problémakörét járja körül, fókuszába helyezve az engedélyeztetési eljárásokat. Keresem a választ arra, hogy miben más egy 3D-nyomtatott fegyver jogi megítélése, mint egy hagyományos fegyveré. Vázaolom munkámban a technológiai alapokat, illetve a benne rejlő lehetőségeket. A következőkben a fő kérdésköröket tárgyalom: miben különbözik ez a fajta fegyver, mik az engedélyeztetési eljárások a megszokott esetekben. Ezen eljárások szervezeti, alanyi, eljárási oldalait is megmutatom, illetve részletszabályokat is említek. Szintetizálásként összevetem a két fegyverformát. Mintegy a kutatásom eredménye, annak lezárásaként, de lege ferenda javaslatokat fogalmazok meg,

Kulcsszavak: 3D-nyomtatás, fegyver, közigazgatási engedélyezés, hatósági engedély, műanyag, technológia

BEVEZETÉS

Az alábbi sorokban olvasható dolgozatomban szeretném bemutatni a 3D-nyomtatást, valamint ennek egy különleges felhasználási területét, amikor is fegyvereket (lő- és tüzfegyverek) hoznak létre, e felfutóban lévő technológia alkalmazásával. A múlt számítógépes (IT) forradalma után, mai világunk egyik robbanás-szerűen fejlődő szektora a 3D-nyomtatás. Végtelen lehetőség és kiaknázható potenciál található benne az ipar számára, alapanyagától függetlenül. Ez a szektor igen gyorsan változik és fejlődik, az egész világon. Megannyi új fejlesztés és fájlsor jön létre minden egyes nap. Ennek a változásnak a regulációját is ki kell alakítani, amire a világ általános normarendszere, a jogrendszer az elsődleges eszköz. De vajon milyen kihívásokkal kell szembenézni a jogalkotónak akkor, amikor ténylegesen naponta változik a technológia? Melyek azok az alkalmazható elvek, amik irányadók ezekben az esetekben? Új irányokból kell-e a helyzetet szabályozni vagy elegendő a hagyományos megközelítés? Esetleg a hagyományos szabályozási elveket kell új módszerrel alkalmazni? Mennyiben függhet a szabályozottság, szabályozás egy ország (jelen esetben hazánk) gazdasági helyzetétől és fegyverhasználati igényétől? E munkám fókuszába helyezem a fegyverek közigazgatási engedélyezését. Magyarországon hogyan zajlik le ez a folyamat? Hogyan történne (történhetne) egy nem mindennapi fegyver esetében? Van-e különbség a jogi engedélyezési szempontból, egy hagyományos lőfegyver és egy 3D nyomtatással készült fegyver között?

Dolgozatom nem a jogalkotónak címzett javaslat fényében íródott, azonban a de lege ferenda-javaslatok fontosságát elkerülhetetlennek tartom, ezeket a dolgozatom végső részében vázaolom. Azokat a technikai folyamatokat, alkalmazható jogszabályi rendelkezéseket, és jogintézményeket, amik fontos relációban állnak a 3D nyomtatott fegyverekkel, illetve azok engedélyeztetésével, belefoglaltam a dolgozatba. A háromdimenziós nyomtatási technológiával előállított fegyverek típusaira, illetve az előnyeire és alkalmazására is kitérek. Jogszabályi rendelkezéseket alapul véve megvizsgálom azt a keretet, amit és ahogy a hatályos magyar jog szabályoz a fegyverek kapcsán. Fő szerkezeti egységként kezelem a közigazgatási engedélyezési eljárásokat. Úgymint: melyik közigazgatási szerv és hogyan, milyen módszerrel engedélyezheti Magyarországon a 3D nyomtatott fegyvereket? Egyáltalán, engedélyezheti-e? Ezen tevékenységeknek a hatósági felügyeletét melyik szerv, hogyan látná el? Hogyan látná, vagy látja el ezeket a magyar állam? Nemzetközi kitekintésként, számba veszem a külföldi példákat és eddig elért eredményeket a világból.

1. ALAPVETÉS

1.1. Elhatárolások

Ahhoz, hogy dolgozatom koncentrált és lényegre törő legyen, indokolt a téma el- illetve körül határolása a következő jogterületektől. Ez az egyik fő oka e részletes elhatárolásnak, a másik a téma sokoldalúsága. A lehatárolások megtétele nagy jelentőséggel bír, mivel ezernyi aspektusból lehet ezt a témakört megvizsgálni. A fókuszpont a közigazgatási engedélyezésre, a közigazgatási engedélyezési eljárásokra szűkül. Nem fogom részletesebben tárgyalni a büntetőjogi szabályozást és büntetéseket, a lehetséges büntető anyagi jogi kérdéseket, valamint az egyes államok büntetőjogi meglátásait. Nem esik szó részletesen a nemzetközi jogi esetekről sem, csupán exemplifikatív jelleggel. Egyébiránt az ilyen 3D nyomtatási technológiával létrejött

találványoknak a jogi megítéléséről részletesebben, a polgári jog szól, ezen belül is a szerzői jogok, és a dologi jogok témakörében. Abban az esetben, ha valami új, innovatív dolgot hoznak létre, a szellemi tulajdonnal és szellemi alkotásokkal¹¹¹ kapcsolatos szabályozás kikerülhetetlen fontosságú. Ám ezen jogterületekben való elmélyedés a téma szempontjából irreleváns, így nem térek ki az említett igen gazdag jogágak vagy jogterületek szabályaira sem. Munkajogi szempontból, ezen fegyverek használata és viselése egy másik eltérő témát ölelne fel. Mivel a fegyvereket túlnyomórészt a közbiztonság fenntartására, illetve államok, személyek, tárgyak, objektumok védelme érdekében használják, felmerülhetnek bizonyos honvédelemmel, had- és rendészettudománnyal kapcsolatos kérdések is. Meglátásom szerint ezek bővebb kifejtése az itt tárgyaltakon túlmutat, ezek tárgyalása egy másik tudományos munkában nyerhetne igazán teret.

1.2. Magáról a technikáról

A háromdimenziós nyomtatási technológia már az 1980-as években felbukkant az austin University of Texas-ban, ám felhasználási lehetőségei igen korlátozottak voltak. A "3D nyomtatás" fogalom az Massachusetts Institute of Technology falai közül ered 1995-ből, amikor két doktorandusz, egy tintasugaras nyomtatót úgy alakított át, hogy olvasson egymásra rétegeket térbeli objektumok elérése céljából. A 20. század második felére felmerült az igény (a prototípusgyártás oldaláról), hogy költség- és anyaghatékony módon akár kis szériában is lehetőség legyen térbeli formák precíziós létrehozására. 1987-ben hozták létre az első sztereolitográf gépet, a 3D Systems SLA-1-et, mely az első, piacra készült 3D nyomtatónak tekinthető¹¹².

Többek között a leggyakoribbak megoldások a következők: A szálhúzáson alapuló FDM technológia, a fémmel való nyomtatás (DMLS), valamint az SLA (sztereolitográfia).

Az FDM (Fused Deposition Modeling) technológia hatékony, additív gyártási módszer¹¹³. Ez a gyártási módszer az anyag hozzáadásával rétegről rétegre építi fel az eljárás során a munkadarabot, szemben az eddig használt szubsztraktív¹¹⁴, azaz lebontó eljárásokkal, ahol a felesleges anyagmennyiséget forgácsolással, marással stb. távolítják el.¹¹⁵ Alapanyagai azok az erős, de hőre lágyuló műanyagok, amelyeket a fröccsöntés és más folyamatok során is használnak. A folyamat során a 3D nyomtatófej megolvastva az anyagot, vékonyan helyezi le azt a tárgyasztalra. Minden egyes réteg után a tárgyasztal lejjebb ereszkedik, mindaddig még el nem készül a kész modell. Ezek a rétegvastagságok általában 100 µm (0,1 mm).

A DMLS (Direct Metal Laser Sintering) módszer a fémpor alapanyag lézer által történő összeolvasztásával épít. Elérhető alapanyagok az alumínium, szerszámacél, a titán és a CoCr (kobalt-krómium). Mivel itt is rétegről rétegre gyárt a gép, egészen speciális geometriájú, nagy szilárdságú fém alkatrészeket lehet készíteni. Az ezzel az eljárással készült formák nagyobb terhelhetőséggel rendelkeznek. DMLS technológiával készített alkatrészek, nem maradnak el mechanikai tulajdonságaik tekintetében azonos ötvöző tartalmú, hagyományos úton készített társaiktól és előállításuk egyszerűbb és gyorsabb, mint a szubsztraktív technológiával előállított alkatrészeknek. Fő felhasználói többek között a repülőgépipar, orvostechika, szerszámgyártás és kutatás-fejlesztés. A fogtechnikusok már Magyarországon is évek óta használnak szinterezett CoCr korona és hídvázakat.

Meg kell még említeni az SLA-t (Stereolithography)¹¹⁶. Ebben a technológiában a tárgy egy folyadékkal teli kádban épül fel, mely valamilyen fényre szilárduló polimerrel van töltve. A folyadék rétege felett egy lézer a beprogramozott modell szeleteit rétegről rétegre bepásztázza, és így egyre mélyebbre süllyed a modell és felette újabb folyadék rétege jelenik meg mindaddig, míg el nem készül a kívánt tárgy.

Szólni kell továbbá arról is, hogy az említett technológiák mindegyike egy program meglétének a függvénye. Ez a program tulajdonképpen egy fájlsorozat, a legyártandó tárgyról. Ennek alapján végzi a nyomtatást a gép. A ma bevett és használt programok ilyen esetekben a CAD/CAM programok. A CAD

¹¹¹ A későbbiekben látni lehet, hogy a 3D nyomtatásnak nem csak tárgyasult eredménye bír nagy jelentőséggel, hanem az immateriális, szellemi működéssel alkotott információk is.

¹¹² GAURAV, TYAGI: *3D Printing Technology. History of 3D Printing*, 2012, National Informatics Centre, New Delhi, 5.

¹¹³ Additív technológia: a formázó és leválasztó eljárásokkal ellentétben ez egy felépítő eljárás, mely hulladék keletkezése nélkül építi fel rétegről rétegre a munkadarabot.

¹¹⁴ Szubsztraktív technológia: a formázó és leválasztó eljárások tartoznak ebbe a csoportba, amelyek során jellemzően valamilyen előgyártmányból anyagleválasztás útján érjük el a kívánt geometriát.

¹¹⁵ KOCSIS BENCE: *Az additív és szubsztraktív technológia katonai vonatkozású alkalmazási lehetőségeinek összehasonlító vizsgálata*, in *Műszaki Katonai Közlöny*, 2019/2. szám, 95–104.

¹¹⁶ DOBI RÉKA: *A 3d nyomtatás terjedésének átfogó vizsgálata, avagy mikor fogunk 3d-ben nyomtatni otthon?*, 2015. OTDK Dolgozat, 3.

program számítógéppel támogatott tervezét jelent, illetve a CAM számítógéppel támogatott gyártást.¹¹⁷ Ezek a programok a 3D nyomtatáson kívül még az úgynevezett CNC-maró gépekkel való gyártás során is alkalmazást nyernek. A CNC-marás egy bevett eljárás az iparban, különösen a szerszámkészítésben. A CNC számjegyzérlésű szerszám- vagy szerszámgyártógépeket jelent.

1.3. Otthoni 3D nyomtatás

A fent említett technológiákból kitűnik, hogy a 3D nyomtatás nem függ attól, hogy milyen anyagból készítjük az előállítani kívánt terméket, tárgyat. A leggyakoribb a különböző polimerek (hétköznapi nevén műanyag), ezek beszerezhetőek változó szilárdsággal, a hőnek való ellenállással stb. De a már említett fém vagy műanyagporral, granulátumokkal, poliamidokkal és számos kémiai vegyülettel lehet 'táplálni' a nyomtatót. Időtényező fel sem merül negatív, gátló körülményként mivel emberi beavatkozástól függetlenül képes a nyomtató legyártani a programban leírt tárgyat. 2014-ben megtörtént az áttörés és a 3D Systems sztereolitográf eljárással felülmúlta a hagyományos fröccsöntés módszerének sebességét, ám ez a rekorderedmény csupán speciális körülmények között vált elérhetővé. Így megnyílt az út az ipar előtt, hogy eddig használt eljárásait és gyártósorait egy-egy későbbi, fejlettebb, 3D nyomtatóval szerelje fel.

Ha ténylegesen bármit létre lehet hozni akár otthon 3D nyomtatóval, akkor akár önvédelmi eszközöket, fegyvereket és egyéb rendeltetésénél fogva emberi életet, közbiztonságot, közegészséget sértő vagy veszélyeztető tárgyakat is lehet kreálni. A szabad, otthoni 3D nyomtatás egyik legvitatottabb témaköre az, hogy valóban meg lehet-e engedni, hogy otthonunkban bármilyen használati tárgyat kinyomtathassunk. Engedélyezhető-e a fegyverek, fizikai sérelmet okozó eszközök otthoni legyártása? Ezen eszközöknek a tartásuk, használatuk, gyártásuk, forgalomba hozataluk, nyilvántartásuk, és minden ezzel kapcsolatos tényező az állam és a jogrendszer által szabályozott terület. A következőkben, a 3D nyomtatással készült fegyverekre fókuszálva fogom bemutatni a történetüket, használatuk lehetőségeit és arra is kitérek, miért ilyen égető ez a kérdés napjainkban.

1.4. 3D nyomtatott fegyverek a történelemben

Három dimenzióban nyomtatni különösebb nehézséget nem okoz, az említett okok állnak a fokozatos térhódítása mögött. De bármilyen gazdasági társaság vagy magánszemély jó- vagy rosszhiszeműségből is, de könnyen alkothat bármilyen fegyvert.¹¹⁸ Az első fontosabb esemény, a háromdimenziós fegyvern nyomtatás történetében a 2013. május 6-án a világhálóra felkerülő első 3D nyomtatással elkészíthető, működő lőfegyverének, a Liberator-nak¹¹⁹ a háromdimenziós terve egy fájlsorozat formájában. Ez a fegyver az egy golyó egy pisztoly elv alapján működik, 16 alkatrészéből csak egy, az ütőszeg készült fémből, a többi műanyagból. Szakértői bizottság vizsgálatai megállapították, hogy valóban alkalmas lövedék kilövésére és ezáltal az emberi élet kioltására. Egy másik esetben, Cody Wilson 2013 nyarán, az egyesült államokbeli Austinban létrehozta a Defense Distributed nevű non-profit szervezetet, amellyel útjára indította a Wiki Weapon Projectet.¹²⁰ A projekt legfőbb célja, hogy az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának második kiegészítését¹²¹ - amely a szabad fegyverviselési jogot biztosítja - egy teljesen új kontextusba helyezze azáltal, hogy a fegyverviselési jog gyakorlásának a gyakorlati lehetőségét kiterjesztve közvetlenül az amerikai állampolgárok kezébe adja.¹²² Az Egyesült Államok Kongresszusa 2013. decemberében reflektálva a

¹¹⁷ SIPOS JENŐ – MIRC ATTILA: *CAD/CAM és CNC programok alkalmazása a fegyveralkatrész gyártásban*, 2003, (elérhető: http://epa.oszk.hu/02600/02694/00036/pdf/EPA02694_rtk_2003_02_sipos_jeno_mirc_attila.pdf, letöltve: 2021.04.14.).

¹¹⁸ Ma már lehetőség van a kézi lőfegyverek nyomtatása mellett, könnyű fegyverek, hagyományos fegyverrendszerek, valamint (egyes elméletek szerint) akár tömegpusztító fegyverek, gránátok, drónok és rakéták előállítására is. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy belátható időn belül nem lehet a technológiával biológiai, vegyi, vagy nukleáris fegyvereket előállítani.

¹¹⁹ Nevét az FP-45 Liberator pisztolyról kapta, melyeket a II. Világháború alatt a szövetséges csapatok dobtak nagy számban ellátmánynak álcázva a tengelyhatalmak által megszállt területekre az ellenálló csapatok megsegítésére. Tömeggyártásban, rendkívül alacsony előállítási költséggel voltak képesek legyártani.

¹²⁰ GREENBERG, ANDY: *Wiki Weapon Project Aims To Create A Gun Anyone Can 3D-Print At Home*. (elérhető: <https://www.forbes.com/sites/andygreenberg/2012/08/23/wiki-weapon-project-aims-to-create-a-gun-anyone-can-3d-print-at-home/?sh=3bbda6f43860>, letöltve: 2021.04.14.).

¹²¹ BÓDY-URBÁN (szerk.): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez*, 2001, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 479–495.

¹²² The Constitution of the United States. Bearing Arms. Second Amendment, (elérhető: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992-10-3.pdf>, letöltve: 2021.04.14.)

tűzfegyverek gyártását érintő új biztonsági kihívásra, megszavazta az *Észrevehetetlen lőfegyverekről szóló*¹²³ törvény módosítását, amely értelmében tilalmat vezetett be a teljesen műanyag fegyverekre, amelyek nem észlelhetők a fémdetektorok és röntgenkészülékek számára.¹²⁴¹²⁵ 2013-ban a Liberator sikerén felbuzdulva, egy kanadai férfi is megalkotta 3D nyomtatással a saját fegyverét. Ez már egy 0.22-es kaliberű puska volt, ami tizennégy egymás utáni lövést tudott leadni, mielőtt károsodott. A Grizzly 2.0-ra keresztelt puskát egy Stratays Dimension 1200es típusú nyomtatóval hozta létre. Számos eset és példa van arra, hogy egyes fegyveralkatrészeket gyártottak le otthoni körülmények között – úgymint lövedéktárak, hangtompítók, csőszájfékek, bajonettkések, lövedékek és alkotóelemek. De vajon miért lehet ennyire egyszerűen otthon készíteni egy pisztolyt vagy karabélyt, mint azt a fenti példák igazolják? A titok a fegyverek felépítésében, az alkatrészeikben keresendő. Az additív gyártási módszer és a háromdimenziós nyomtatás alapvető ismereteivel, egyszerű megérteni hogyan lehet a lőfegyverek alkatrészeit viszonylag könnyedén legyártani.¹²⁶

1.5. 3D fegyvernyomtatás lehetőségei

A lő- és tűzfegyverek (de különösképp a pisztolyok) alkatrészei fémből készülnek, szilárdak és mozdulatlanok. Nincsenek egy harmadik alkatrésszel kölcsönhatásban a fegyverben, csak annyit igényelnek, hogy egymáshoz szorosan rögzítve legyenek és szilárd anyagból készüljenek. Még egy fontos feltétel, hogy legyenek képesek ellenállni a lövések során fellépő erőnek és hőnek. Az alkatrészek, amelyek mozognak és lehetővé teszik mind a visszarúgást¹²⁷, mind a lövedék úgynevezett hüvelyének a kidobását, mind a lövedék felhozását a tárból a fegyver 'kamrájába', amit töltényűrnek hívnak (lövedéktér), egyszerű mechanikus rugókarok, amelyeket tömegével lehet megvásárolni és használni a fegyverben. Mindebből következik az, hogy egy 3D-s nyomtatót felhasználva, néhány fegyveralkatrész elkészítéséhez ki lehet kerülni a hatósági ellenőrzést, az állami kontrollt, és szabadon lehet fegyvereket készíteni darabról darabra akár a saját otthonunkban is. Mik azok a számba vehető előnyök, amik egy fegyver 3D nyomtatását megalapozzák?

Sajnos komoly esély van arra, hogy éveken belül ellenőrizhetetlen mennyiségű 3D nyomtatott fegyver fogja ellepni az utcákat, ami a terrorizmustól való fenyegetettségében élő világunkat különösen érzékenyen érintheti. A fegyverek 3D modelljeit hiába távolítanak el a szerverekről, azok peer-to-peer¹²⁸ fájlcsereelőkön, tényleges tárhely nélkül, vagy akár ártalmatlan, ám ellenőrizetlen kommunikációs csatornákon (Whatsapp, Skype, Messenger stb.) keresztül cserélhetnek gazdát, az otthoni nyomtatást, meglévő modell esetén pedig lehetetlen lenyomozni. Ki lehet-e jelenteni, hogy a 3D nyomtatás az illegális letöltések következő stádiuma?¹²⁹ A 90-es évek végétől az MP3 fájlformátumnak és a rohamos ütemben fejlődő fájlcsereelő platformoknak köszönhetően lehetőségünk van jogvédett hanganyagokhoz hozzájutni. Úgy tűnik, hogy a 3D modellek szabad cserélésével és azok otthoni megalkotásával egy újabb jogkerülő, ha úgy tetszik „kalózkodási éra” küszöbén vagyunk. Könnyen elképzelhető ugyanis, hogy amennyire nem érez felelősséget napjaink átlagfelhasználója az illegális zenék és filmek letöltésének piacra gyakorolt hatásáért¹³⁰, annyira nagy az esély, hogy ugyanezen minta szerint fog eljárni a jövőben az, aki fájlcsereelőkön keresztül jut hozzá tárgyak és eszközök digitális modelljéhez, hogy azt otthona kényelmében kinyomtassa és így könnyedén elkészítse saját magának. A 3D nyomtatási technológia fejlődésének a pontos időhorizontját és a technológiában rejlő kockázati potenciálját a fegyvergyártás területén - a technológia beláthatatlan fejlesztési irányvonala miatt - nagyon nehéz

¹²³ Undetectable Firearms Act of 1988, H.R. 4445, 100th Congress, 18 USC Sec. 922. (elérhető: <https://www.congress.gov/bill/100th-congress/house-bill/4445/text>, letöltve: 2021.04.14.).

¹²⁴ PAGANINI, PIERLUIGI: *Evolution of 3D Printing Technology Raises Security Concerns*, 2014, (elérhető: <https://resources.infosecinstitute.com/topic/evolution-3d-printing-technology-raises-security-concerns/#gref>, letöltve: 2021.04.14.).

¹²⁵ Undetectable Firearms Modernization Act, H.R. 1474, 113th Congress (elérhető: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/1474/text>, letöltve: 2021.04.14.).

¹²⁶ KEVIN J. O'NEILL: *Is technology outmoding traditional firearms regulation? 3-d printing, state security, and the need for regulatory foresight in gun policy* (abstract), 2012, (elérhető: <https://ssrn.com/abstract=2186936>, letöltve: 2021.04.14.).

¹²⁷ Ezt a folyamatot pisztolyok esetében akkor figyelhetjük meg amikor a szán hátra csúszik, majd a helyére csúszásával beadagolja az újabb lövedéket a kamrába.

¹²⁸ Felhasználók közötti, szervereket és konkrét tárhelyet nélkülöző fájlcsereelősi eljárás.

¹²⁹ HORVÁTH ÁDÁM – KURUCZ ATTILA: *A 3D nyomtatás története és jövőbeli kérdései*, in REISINGER ADRIENN – KECSKÉS PETRA (szerk.): *"Ifjúság - jövőképek"*, Kautz Gyula Emlékkonferencia 2016. június 15., elektronikus formában megjelenő kötete,, Széchenyi István Egyetem, 8 (elérhető: https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2016/HorvathA_KuruczA.pdf, letöltve: 2021.04.14.).

¹³⁰ Meg kell jegyezni, hogy az illegális zene- és filmetöltések esetében reagált a piac a változásra (ingyenes/olcsó streaming-szolgáltatók, pl: Spotify, Youtube Premium).

meghatározni, azonban számba kell venni azokat a releváns biztonsági intézkedéseket, amelyeket a technológia alkalmazása magában hordoz.

1. A digitális nyomtatási fájlok ellenőrzése és a kiberbiztonság megerősítése.
2. Az 3D nyomtatással foglalkozó ipari szektor önszabályozásának a kialakítása.
3. Figyelemfelkeltés és tájékoztatás a biztonsági kihívások minél pontosabb azonosítása érdekében.
4. Nemzetközi jogi szabályozás megalkotásának a lehetősége a (rendőr) hatósági ellenőrzés biztosítása érdekében.

A 3D nyomtatási technológiával összefüggő minden releváns javaslat és intézkedés megköveteli az összes érdekelt fél (rendészeti szervek, kormányzat, magánbiztonsági szektor, ipari és tudományos közösségek, forgalmazók) együttműködését. Adódik a kérdés, hogy a klasszikus irányvonalon induljon-e el a jogalkotó vagy a hatósági engedélyeztetés és beavatkozás lenne az effektív eszköz.¹³¹ Utóbbihoz, a jogalkotónak az alkalmazásukban bevett generálklauzulákat, keretszabályokat kell megalkotni, azonban meglátásom szerint a hatóság mérlegelési jogkörét erősíteni kell.

2. ENGEDÉLYEZTETÉSI ELJÁRÁSOK

Dolgozatom következő részében fogom kifejteni az engedélyeztetési eljárásokat. Milyen akadályai vannak a fegyverek legyártásának, milyen engedélyek szükségesek ehhez és milyen szervezet, szerv, vagy magánszemély lehet jogosult rá. Illetve a forgalomba hozatali kérdéseket is megvizsgálom – milyen belföldi jogszabályok az irányadók arra nézve, hogy a legyártott fegyverek (hagyományos, valamint 3D nyomtatottak) hogyan kerüljenek ki a piacra. Melyek vagy melyik az a szerv vagy szervezet Magyarország államszervezetében, ami hatáskörrel bír ezen kérdésekben. Ezen eljárásokhoz a jogalkotó aktusaiban, milyen feltételeket fűz? Végezetül, az állami/közigazgatási felügyelet hogyan érvényesül, az említett területeken.

2.1. Alapvetés

Alapvetésül, néhány fogalmat tartok tisztázandónak, amely segítségül tud szolgálni a téma megértésében. A következő fogalmak *expressis verbis* deklarációra kerülnek a 2004. évi XXIV. törvényben a lőfegyverekről és lőszerokről,¹³² ezen belül is a 2. §-ban.

- *Lőfegyvernek* minősül az a tüzfegyver, valamint az a légfegyver, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki.
- *Tüzfegyvernek* minősül az olyan, a mellékletben meghatározott „A”, „B”, „C” vagy „D” kategóriába tartozó¹³³ - vagy ilyenné átalakított - eszköz, amelyből gyúlékony hajtóanyag segítségével szilárd anyagú lövedék lőhető ki, kivéve, ha muzeális fegyvernek vagy hatástalanított fegyvernek minősül, vagy ha riasztásra, jelzésre, életmentésre, állatok leölésére vagy szigonnyal történő halászatra, illetve ipari vagy műszaki célokra tervezték.
- *Lőfegyver- és lőszerkészítés:*¹³⁴ lőfegyver, lőszer, lőfegyverdarab, flóberttöltény és lőszeralkatrész elkészítése, az elkészített alkatrészek készre szerelése, valamint a lőfegyver olyan megmunkálása, amely azt, az eredetitől eltérő kaliberjelű lőszer használatára teszi alkalmassá.
- *Lőfegyvertartás:* lőfegyverek birtoklása, viselése és a tárolása.
- *Lőfegyvertartási cél:* az önvédelem, a munkavégzés, a filmgyártás, a céllövészet, az oktatás, a sportlövészet, a személy- és vagyonvédelem, valamint a vadászat.
- *Lőszer:* olyan egybeszerelt töltény, amely lövedéket, lőport, továbbá gyúelegyet tartalmaz.

A fent említett fogalmakat a fegyvertörvény nagyerejű deklarációval fogalmazza meg, ezek az alapfogalmak az irányadók a többi végrehajtási jogszabály esetében is. Látható, hogy a fegyvereket az Ftv. a lőfegyver fogalma alá rendeli, gyakorlatilag e fogalom ernyője alá tartozik az összes eszköz/tárgy, amit a köznyelv

¹³¹ Ha megvizsgáljuk az európai nemzetek és magának az Európai Uniónak a szabályozási ötleteit, irányait, újító gondolatait, akkor azt tapasztaljuk, hogy a közigazgatásban, és a közigazgatási jogalkotásban egyre inkább előnyben részesítik a generálklauzulák alkalmazását. Bevett gyakorlat, hogy csak keretszabályokat alkotnak, aminek a tartalmát a jogalkalmazó tölti ki.

¹³² A továbbiakban: fegyvertörvény, Ftv.

¹³³ Az említett törvény mellékletében található osztályok, a különleges működésű, kaliberű, lőszerigényű fegyvereket mutatja be.

¹³⁴ A továbbiakban gyártás.

klasszikus értelemben vett fegyverként kezel. Azonban a hideglőfegyverekről (pl. csúzli, íj, számszeríj stb.) és a tűzfegyverekről kell még szólnom. A meleg- vagy tűzfegyverek esetében kémiai energia (lobbanás, robbanás) hajtja a harci részt (lövedéket) a célba. Míg a hideg lőfegyvereknél, a meghajtást, azaz a lövedék célba jutását mechanikai hatások váltják ki. Az Ftv. következetesen a „lőfegyver, lőszer, illetve egyéb fegyver”¹³⁵ kifejezést használja, de a törvényből nem derül ki az egyéb fegyver fogalmi ismérvei. A hatályos, módosításokon átesett Ftv. alapján a jogalkotó, fenntartja annak lehetőségét, hogy a 2010. évi XLIII. törvény¹³⁶ hatálya alá tartozó szervek tevékenységét szabályozó törvényi rendelkezések a jogalkotó döntése szerint e szervek lőfegyvereinek, lőszerének és egyéb fegyvereinek tekintetében is a fegyvertörvényt rendeljék alkalmazni. Ebből kiindulva, a jogalkotó nem zárja ki azt a lehetőséget sem, hogy általánosságban véve az egyéb fegyverek kitétele a fegyvertörvény rendelkezései legyenek az irányadók.

2.2. Jogi minősítés

Adódik a kérdés, hogy a jelenleg hatályos fegyvertörvény szakaszait alapul véve, mi a jogi megítélése egy 3D nyomtatott fegyvernek? Ha számba vesszük a fent leírt kategóriákat az egyezményes, hogy a lőfegyverek kategóriájába esik bele ez a típus. Mindenképpen tűzfegyver, hiszen lobbanékony, gyúlékony hajtóanyaggal (puskapor) működő szilárd anyagú töltényt lő ki. Kifejtésre került, hogy a 3D nyomtatási technológiával előállított fegyverek felépítéséből és jellegéből adódóan (összhangban az Európai Bizottság COM (2015) 624. számú állásfoglalásával) tűzfegyvereknek minősülnek, mivel bizonyítást nyert, hogy a 3D nyomtatási technológia alkalmazásával elő lehet állítani tűzfegyvereket, valamint a hatástalanított tűzfegyverek használhatóvá tételéhez szükséges alkatrészeket is.¹³⁷ Azonban a fegyverek engedélyeztetésének vonatkozásában nem csak a két leggyakoribb, fémből és műanyagból készült tűzfegyvereket kell figyelembe venni, mivel a kevlárból és a kerámiából készült tűzfegyverek is jelentős kockázatot jelentenek.¹³⁸ Am terjedelmi korlátok miatt, jelen dolgozatban nem ezen típusokra koncentrálok. Fontos kitétel, hogy a fegyver teljesítménye meghaladja a 7,5 joule csőtorkolati energiát, mivel ez alatt légfegyverről beszélünk. Természetesen, a 3D nyomtatott fegyvereknek elképzelhető mechanikus hajtású (rugós), pneumatikus működtetésű és ezen kívül sokféle formája. Ezeknek, a gyártói elképzelés szabhat csak határt, épp a háromdimenziós nyomtatásban rejlő végtelen lehetőség miatt. Jelen dolgozatban a hagyományos lőszerrel működő 3D nyomtatott fémből, illetve műanyagból készült fegyvereket veszem alapul a továbbiakban.

2.3. Engedélyező szervek

A fegyverek engedélyezésének fő letéteményese napjainkban Magyarországon a legfőbb rendészeti szerv, a rendőrség. A rendőrséget az Alaptörvény¹³⁹ intézményesíti. Valamint az 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről¹⁴⁰ sarkalatos törvény, az ami részletesen ír e szervről. Az Alaptörvény negyvenhatodik cikkének első bekezdése szerint, a rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. Magyarország kormánya irányítja a rendőrség működését.¹⁴² A rendőrségről szóló törvény úgy fogalmaz, hogy a Kormány a rendőrséget a rendészetért felelős miniszter (belügyminiszter¹⁴³) útján irányítja.¹⁴⁴ A rendőrségről szóló törvény az 1.§ (2) bekezdésében nevesíti azokat a feladatokat, amelyeket az ellát: a rendőrség az Alaptörvényben, az e törvényben és törvény felhatalmazása alapján más jogszabályban meghatározott bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatkörében. Második pontja alapján szabálysértési hatósági jogkört gyakorol, közreműködik a szabálysértések megelőzésében és felderítésében. Harmadik pontja alapján ellátja a közbiztonságra veszélyes egyes eszközök és anyagok előállításával, forgalmazásával és felhasználásával

¹³⁵ A lőfegyverekről és lőszeréről szóló 2004. évi XXIV. törvény 1.§ (2) bekezdés.

¹³⁶ A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény.

¹³⁷ SZABÓ CSABA: *A 3D nyomtatási technológiával előállított tűzfegyverek biztonságpolitikai kihívásainak vizsgálata a fegyverrendészet aspektusából II.*, in *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2017/4. szám, 117.

¹³⁸ Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Az európai biztonsági stratégia megvalósítása: uniós cselekvési terv a tűzfegyverek és robbanóanyagok tiltott kereskedelme és használata ellen Brüsszel, 2015.12.2., COM (2015), 624.

¹³⁹ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 46. cikk.

¹⁴⁰ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 103/A. §.

¹⁴¹ Továbbiakban: törvény, rendőrségről szóló törvény.

¹⁴² Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 46. cikk (2.) bekezdés.

¹⁴³ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 40. § (1.) bekezdés 20.) pont.

¹⁴⁴ A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 4.§ (3) bekezdés.

kapcsolatos hatósági feladatokat. Számos egyéb hatásköre, illetve feladata mellett lényeges jelentőséggel bír, a tárgyalt téma és kérdések szempontjából a fent ismertetett három pont. A 3D nyomtatott fegyverekkel kapcsolatos hatósági feladatok tipikusan az engedélyezés, de ilyen még példának okáért a hatósági nyilvántartás vezetése, ezen eszközök ellenőrzése, felmérése stb.

A felhasználást kiemelt jelentőséggel nevesíti a törvény, mert ezek a legjelentősebb területek egy közbiztonságra veszélyes eszközzel (értsd: fegyver) kapcsolatban. Ezekben a területekben tud az állam a rendőrség általi legteljesebb hatósági (állami) kontrollt alkalmazni, ami elengedhetetlen a közbiztonság, a jogállam és az állampolgárok védelme szempontjából. A rendőrségről szóló törvény értelmében az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv központi szerve, megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokra, rendőrkapitányságokra és határrendészeti kirendeltségekre tagozódik. Egyes feladatok ellátására törvény vagy kormányrendelet más rendőri szervet is létrehozhat.¹⁴⁵ A vonatkozó jogszabályok értelmében a rendőr-főkapitányságok közigazgatási (hatósági) hatáskörében ellátja a fegyverekkel, lőszerrel, lőterekkel, robbanóanyagokkal, pirotechnikai eszközökkel kapcsolatos közigazgatási feladatokat.¹⁴⁶ A rendőrkapitányságok közigazgatási hatásköre a robbanóanyagokkal kapcsolatos közigazgatási feladatkör kivételével megegyezik a rendőr-főkapitányságok közigazgatási feladatrendszerével.¹⁴⁷ Ennek értelmében helyi szinten is megvalósul a fegyverekkel, lőszerrel, lőterekkel, pirotechnikai eszközökkel kapcsolatos hatósági kontroll. Ugyanis tudniillik, a rendőr-főkapitányságok, kifejezetten megyei illetékességgel járnak el, míg a rendőrkapitányságok tulajdonképpen helyi illetékességgel.

2.4. Engedélyezés

Jelen részben az engedélyezésre koncentrálok, valamint összehasonlítom miben lenne (lehetne) más egy 3D nyomtatott lőfegyver engedélyeztetése ma Magyarországon, mint a bevett hagyományos fegyverké. Magyarországon a lőfegyverek¹⁴⁸ engedélyezésének letéteményese az illetékes megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányság.

A rendőrség által kiadott engedély szükséges: a lőfegyver, lőszer, gyártásához, javításához, a lőfegyver hatástalanításához, a lőfegyver kiállításához és a házilag lőszer szereléshez és -újrátöltéséhez.¹⁴⁹ Ugyanilyen engedély megléte szükséges a lőfegyverek tartásához, illetve más cselekményekhez is. Az engedéllyel rendelkező személy az engedélyben meghatározott célra rendelt és az adott célra jogszerűen tartható lőfegyvert, valamint a jogszerűen tartott lőfegyverhez használható lőszer az engedély birtokában szerezheti meg. A lőszer megszerzéséhez a lőfegyvernek a tartására jogosító engedély meglétét igazoló hatósági igazolványba történő bejegyzése szükséges. A fegyvertartási engedély megadása tekintetében alapvető kitétel a cselekvőképesség és a nagykorúság, azonban elméleti és gyakorlati tudásáról és alkalmasságáról is számot kell adni annak a személynek, aki lőfegyvert szeretne viselni. Az engedély nem adható, illetve hosszabbítható meg, ha az igénylő személy büntetett előéletű, vagy büntetlen előéletű, de büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerősen megállapította, illetve a Btk.¹⁵⁰ vonatkozó bűncselekményeit követte el, végül, ha az engedély kiadása iránti eljárásban hamis adatot közöl vagy hamis tényről állít.¹⁵¹ A rendőrség hatósági ellenőrzése során ezen körülmények fennállását legalább évente egy alkalommal vizsgálja.

A fegyvertörvény 4. § (1) bekezdése alapján, jogszabály eltérő rendelkezése hiányában nem engedélyezhető: az „A” kategóriába tartozó tűzfegyver vagy lőszer, az automata lőfegyver, a hangtompító tartása, valamint lézeres célzókészülék és éjszakai irányzék lőfegyverre történő felszerelése. A fentiekben taglalt engedélynek, az eljáró hatóság, az Általános közigazgatási rendtartás (továbbiakban Ákr.)¹⁵² rendelkezései alapján dönt a ki- vagy ki nem adásáról az ügyfél részére. A törvény indokolásából kiderül, hogy – ésszerű módon – azért nem kell belefoglalni a joggyakorlás lehetőségét, mert az, az ügy tárgyát képező jogosultság esetében a hatósági eljárás kiemelt közérdek védelmét biztosítja. Így az ügyfél részére, ha az ügyintézési határidőn belül nem hoz érdemi döntést a hatóság, csak az eljárás lefolytatásáért fizetendő illetéknek vagy díjnak megfelelő összeget, ennek hiányában tízezer forintot köteles a hatóság megfizetni és a

¹⁴⁵ Uo. 4/A. § (1).

¹⁴⁶ A Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII.13.) Korm. rendelet. 11.§ (3) bekezdés a) pont.

¹⁴⁷ Uo.

¹⁴⁸ Ezen értelemben a tágabb értelemben vett lőfegyverek is idetartoznak, alkatrészeikkel együtt. (pl. muzeális fegyver, csappantyú stb.).

¹⁴⁹ A lőfegyverekről és lőszerkről szóló 2004. évi XXIV. törvény 3 § (1) bekezdés a) pont.

¹⁵⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

¹⁵¹ A lőfegyverekről és lőszerkről szóló 2004. évi XXIV. törvény 3/A §.

¹⁵² Az Általános Közigazgatási Rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény.

kérelmező mentesül az eljárási költségek megfizetése alól. A fegyvertartási engedélyről rendelkező döntés ellen van helye fellebbezésnek.¹⁵³ A rendőrség kompetenciájának a körébe tartozik kiemelten, a kiadott engedélyek (ebből kifolyólag a lőfegyverek) nyilvántartása¹⁵⁴, a kiadott engedélyekről és az engedéllyel rendelkező személyekről.

Az engedély kiadásához, a nagy biztonsági- és közrend nyugalma elleni kockázatra való tekintettel, orvosi alkalmassági vizsgálaton is részt kell venni.¹⁵⁵ A lőfegyvert tartani szándékozó személy - a lőfegyvertartási engedély kiadása iránti kérelmének benyújtása előtt - előzetes egészségi alkalmassági vizsgálaton, az orvosi alkalmasságot vizsgáló szervnél köteles magát a szükséges orvosi és pszichológiai vizsgálatoknak alávetni. Ezen feltételeket egy Nemzetgazdasági minisztériumi rendelet deklarálja a mellékleteiben.¹⁵⁶ Ezt időszakosan, az engedélyben meghatározottak szerint a későbbiekben is vizsgálják. Az engedély csak akkor kerül kiadásra, amikor minden törvényi feltételnek eleget tett a kérelmező.

Az egészségügyi és pszichikai alkalmasságon túl egy fegyvertartási vizsga is követelmény, mely gyakorlati és jelentős elméleti részből áll. A fegyvertartási vizsgára jelentkezéskor meg kell jelölni, hogy milyen jellegű fegyvert szeretne tartani az illető.¹⁵⁷

3. KONZEKVENCIÁK

Mint a munkám elején említett célkitűzésnek eleget téve, az összehasonlítás kulcsszerepet játszik. A hagyományos, és a 3D nyomtatott fegyvereket számos dolog differenciálja egymástól, azonban vannak olyan párhuzamok is, amik hasznosak lehetnek a jogalkotónak és az előállítónak is. Természetesen más-más szempontokból. Természetesen az alapanyag meghatározza a fegyvert. A hagyományos fegyvereknél is alkatrészenként állítják össze a terméket, de a nyomtatott darabok egyszerűbb összeszerelést (sokszor csavarok, illesztések elhagyását) tesznek lehetővé. Ha az alkatrészek előállítása során méréshiba vagy más akadályozó tényező merül fel (sorjázottság), a műanyag elemek esetében, ezt egy puszta csiszolással el lehet hárítani, a fémnél ez körülményesebb. Ez okból valóan a szeparáció is sokkal könnyebb, mint a hagyományos lőfegyver szétszedése, ez ad absurdum megkönnyíti a szállítást, tartást. Az amortizáció sem kíméli az alkatrészeket, ezek cseréje is kisebb energia- és időráfordítást igényel, mint a hagyományos fegyvereknél. Említésre került a beazonosíthatóság is, ami nagyban megkönnyíti a hatóságok helyzetét – ha hagyományos fegyverről beszélünk. Ez alatt értem a fémdetektoros vagy más érzékelő által végzett vizsgálatot is, valamint a típusjel, azonosítószám hiányából fakadó hatósági ellenőrizhetetlenséget is. Problémát okoz az is, hogy ezen nyomtatók számára alapul fekvő kódsorok, programok igen könnyen cserélnek gazdát és terjednek, ellentétben a tervrajzokkal, amik alapján készülnek a hagyományos fegyverek. Ez rakétasebességgel segíti a terjedését az ilyesfajta innovációknak. Nyilván, ez a jogalkotó oldalán veti fel a sürgető szabályozási szükségletet.

Meglátásom szerint a jelenlegi szabályozás a fegyverekre vonatkozólag (általános rendelkezések, előállítás, tartás stb.) egyrésztől alkalmazható a 3D-nyomtatott fegyverekre is. Ellenben ez nem egy időt álló szabályozási rendszer, a technológiai innováció szükségszerűen felveti a szabályozás újragondolását is. A jelenlegi engedélyezési eljárás számos eleme megnehezíti annak alkalmazását a 3D nyomtatással készült fegyverekre. Így a több lépcsős jelleg, az átfogó személyi és tárgyi feltételrendszer és annak vizsgálata, a sok államigazgatási szerv munkája és annak összehangoltsága, és az egyéb részletszabályok mind kitolják azt az időt amíg valaki jogszerűen tarthat vagy gyárthat/forgalmazhat lőfegyvert. Így a jogalkotónak olyan regulációt kell kidolgozni, amely megfeleltethető a gyorsan változó technológiáknak is.

3.1. De lege ferenda javaslatok

A következő fejezet, a dolgozatom egyik lényegi része. Az hagyományos fegyverek tulajdonságai, engedélyezési metódusai és a rájuk irányadó jogszabályi rendelkezések az előzőekben kifejtésre (és néhol összehasonlításra is) kerültek. Azonban arra a jónéhány kérdésre, amiket a 3D-nyomtatott fegyverek tesznek fel az előállításuk, használatuk, tulajdonságaik által, véleményem szerint még meg kell adni a szükséges válaszokat.

¹⁵³ A lőfegyverekről és lőszerkekről szóló 2004. évi XXIV. törvény 4/C §.

¹⁵⁴ Uo. 5.§ (2) bekezdés.

¹⁵⁵ A kézilőfegyverek, lőszerke, gáz- és riasztófegyverek megszerzésének és tartásának egészségi alkalmassági feltételeiről és vizsgálatáról szóló 22/1991. (XI. 15.) NM rendelet 1.§ (2) bekezdés.

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ A lőterekről, a lőfegyverek, lőszerke hatósági tárolásáról, a fegyvertartáshoz szükséges elméleti és jártassági követelményekről szóló 49/2004. (VIII. 31.) BM rendelet 10. § (2) bekezdés.

Elsőként kiemelem, a meglátásom szerint egyik legnagyobb talányt a területen, a nyomon követhetőséget. A hagyományos fegyverek előállításánál minden egyes fegyverelemnek egy külön azonosítási szám van beütve a felületére. A legfontosabb a fegyver csövének a jelzése, azonosítási száma, kaliberjele. Ez alapján lehet elsőkézből besorolni, megvizsgálni a fegyvert, még nagyobb jelentőségűek e jelölések, ha váltócsőről beszélünk. Ez a jelölés beütése egyes 3D-nyomtatott fegyvereknél igen nehézkes, ha mégsem, akkor pedig feltételezhetően elmarad, hiszen, ha mindezen jogszabályi feltételnek eleget akar tenni az előállító, az a gyártási költséget is jelentősen megemeli. Itt meg kell említenem a felhasználói cél szerinti előállítást is. Tehát ha az előállító a jogrendet megkerülve szeretne egy 3D nyomtatással készült fegyvert, akkor alapvetően sem célja a fegyver nyomon követhetősége. Viszont, ha nem ez a helyzet, akkor pedig a költségek emelkedése elkerülhetetlen.¹⁵⁸ Pontosan ezért tartom célszerűnek egy olyan, legalább szakmai útmutató elkészültét, ami irányadó tud lenni, tanácsokkal tud szolgálni akkor, ha 3D fegyvernyomtatással akar valaki foglalkozni. Meggondolandó az is, hogy egy újfajta jelzésrendszer kerüljön felállításra, vagy valamiféle egységes minta szolgáljon arra, hogy a 3D nyomtatott fegyvereket (végső darab, egybeszerelt fegyver) be lehessen azonosítani.

Az előállítás területén maradván, a mai világban egy 3D nyomtató beszerzése nem lehetetlen feladat. Ugyanúgy a szükséges műanyag, fém sem elérhetetlen, így már csak a vezérfájl hiányzik, ami akár ingyenesen is letölthető az internetről. Különböző portálokon, közösségekben felmerült az ötlet, amit magam is támogatok, hogy az e típusú nyomtatókon keresztül is lehet követni a fegyverek előállítását. Megfontolandó, hogy a 3D nyomtatókat egy olyan rendszerrel lehetne ellátni, ami másolatokat készít a nyomtatandó fájlokról, vagy ha azt nem is, de érzékeli és listázza a letöltött fájlokat. Ez akár egy adatbázist is alkothatna, ami a nyomtatók gyártójának, végső soron a hatóságnak is értékes lehet. Ennek a rendszernek a kidolgozása az ipari szereplőkre, gyártókra hárul, azonban a jogi feltételeit (adatbiztonság, hozzáférhetőségi feltételek, jogszabályok stb.) a jogalkotó kötelessége. Ezeket úgy gondolom ki lehet munkálni anélkül is, hogy a tényleges technológia rendelkezésre állna. Ennek oka az, hogy rengeteg létező adatbázist és az azt szabályzó joganyagot mintaként lehet használni, a világ bármely részéről. Tekintve, hogy az internetről letöltött fájlokat, nem lehet jogi szabályozás alá vonni, ezzel a továbbiakban nem foglalkozom.

Ugyanakkor nem csak a jogi szabályozás megteremtése, de a felhasználói tudatosítás is szükséges. Ha Magyarországon jobban elterjed a fegyverek 3D nyomtatása és a jogalkotó egy már meglévő (rendőrség, NAV) vagy egy újonnan felálló szervhez delegálja a hatósági jogköröket, akkor észszerű lenne az, hogy ez a szerv a vásárlói-felhasználói tudatosságot is elősegítse. Gondolok itt kampányokra, konferenciákra, a szakmai szervezetek részére szervezett továbbképzésekre, amik minden bizonnyal előmozdítanák azt, hogy a 3D nyomtatási technológia felhasználását a fegyverek szempontjából minőségileg javítsa, azt biztonságosabbá tegye a lakosság, úgy a hatóság, az állam részére is.

Alapvetően ahhoz, hogy megállítsa az állam az országhatáron belüli bűnözést elég az ellenőrzések számát emelni és a jogszabályokat szigorítani, azokat hathatósabban betartatni. De a külföldi cselekmények elkövetését a magyar jog nem szabályozhatja (eltekintve néhány esettől). Meglátásom szerint ezért a magyar állam is kezdeményezhet szorosabb együttműködést az európai uniós bűnüldöző szervekkel annak érdekében, hogy hatékonyan meg lehessen állítani az ebből fakadó problémákat.¹⁵⁹ A rendőrség rámutathat az EUROJUST-nál, és az EUROPOL-nál¹⁶⁰ a 3D nyomtatás jogrenddel ellentétes lehetőségeire.

ZÁRÓ GONDOLATOK

Mindent egybefoglalva, számba vettem a háromdimenziós nyomtatással készült fegyverek mibenlétét, az irányadó jogi szabályozást és a technikai lehetőségeket. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a jogalkotónak egyre erősödő kötelezettsége van arra nézve, hogy megfelelő szabályozást dolgozzon ki. Álláspontom szerint a jelenlegi lő- és tüzfegyverekre vonatkozó kiterjedt jogi szabályozás egy ideig még megállja a helyét, ám ezen változtatni kell. Ez annak tudható be, hogy a mai viszonyok a fegyverek 3D nyomtatása terén, nem tükröznek olyan volument, illetve minőséget, ami indokoltá tenné azt a szabályrendszert, ami nívót jelentene. Ameddig ez az igény meg nem jelenik, nézetem szerint a 4.1. pontban kifejtett javaslatok, észrevételek

¹⁵⁸ Értem itt a fegyver vizsgálatának a díját, az egyéb felmerülő költségeket, illeteket, főleg akkor, ha sokadik alkalommal kell bevizsgáltatni a fegyvert.

¹⁵⁹ Nem szükséges nagyívú magyarázat ahhoz, hogy Európának milyen súlyos károkat okozhat ez az új ipari lehetőség, ha a terrorizmus is felfigyel rá.

¹⁶⁰ Az Eurojust, az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynöksége, míg az Europol az Európai Rendőrségi Hivatal.

feladatul szolgálhatnak a jogalkotónak, illetve annak szakosított szerveinek.¹⁶¹ Ellenben figyelemmel kell lenni a technikai specifikációkra is és újításokra is. Így a 2.2. pontban vázoltak a jelenlegi időállapotot jelenítik meg, várható megannyi, nagy hullámokat keltő megoldás, ami segíti a fejlődést. Arról, hogy a (műanyag) 3D nyomtatott fegyverek mennyire sorolhatók be a hagyományos fegyver-fogalmakba, véleményem pozitív, így az engedélyezési, gyártási, tartási és egyéb feltételeknek eleget kell tenni egy 3D-nyomtatott fegyver esetében is. Szólnom kellett a munka témájának intézményi oldaláról is. Az engedélyezési eljárások 'csúcsszerve' a rendőrség, amelynél számos hatósági döntési-, ellenőrzési-, és regisztratív jogkör és kötelezettség jelenik meg. A fegyverek bevizsgálását pedig a Polgári Kézilőfegyver és Lőszervizsgáló Kft. végzi törvényi legitimáció alapján. Továbbá az orvosi-pszichikai alkalmassági vizsga, és a tárgyi-biztonsági feltételek is kifejtésre kerültek, amelyek kijelenthető, alapvetően meghatározzák egy fegyvert viselő személy életét. Ezen elvárásoknak is eleget kell tenni folyamatosan, ha 3D-nyomtatott fegyvert visel az adott személy. Külön részben taglaltam a gyártás kérdéskörét, amely túlmutat a rendőrség munkáján, egy tágabb fókuszba helyezve a 3D-nyomtatott fegyverek lehetőségeit.

Amint azt megjeléntettem a 2.4. pontban, világszinten igen úttörő a 3D nyomtatás, és egyre inkább gyűrűzik be ez a technológia hazánkba is. Kétségtelen, hogy amint a felhasználási köre bővül, a negatív tényezői (ár, alapanyag költségek) is csökkennek, így számos út megnyílik a további kiaknázottság felé. Dolgozatom fókusza arra irányult, hogy ez, a fegyverek nyomtathatóságát mennyire segíti elő, illetve annak a jogi szabályozása milyen szinten van kimunkálva Magyarországon. Összességében ez utóbbiról elmondható, hogy a hagyományos fegyvereké jelentősen, míg az elsővel kapcsolatban arról lehet beszámolni, hogy igen jelentős módon, de a jövőben. Hazai jogrendünk célja egyértelműen az, hogy a lakosság és az ország fejlődését szolgálja, mely célt akképpen elégíti ki meglátásom szerint a jogalkotó és a jogalkalmazó leginkább, ha reagál a gyorsan fejlődő világ változásaira, és a kimunkált joganyagokat alkalmazza, azokat értelmezi és betartatja. E munka megvalósulása előrevetíthető a jövőben, ha a 3D-nyomtatott fegyverekről van szó, ami úgy hiszem, tartogat még megannyi érdekes esetet és leküzdendő akadályt.

FORRÁSJEGYZÉK

IRODALMI FORRÁSOK

- [1.] BÖDY–URBÁN (szerk.): *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez*, 2001, Dialóg Campus, Budapest–Pécs.
- [2.] DOBI RÉKA: *A 3d nyomtatás terjedésének átfogó vizsgálata, avagy mikor fogunk 3d-ben nyomtatni otthon?*, 2015. OTDK Dolgozat, 3. elérhető: http://users.atw.hu/3dnyomtato/Dobi_Reka_OTDK_2015_Mikor_fogunk_3D-ben_nyomtatni.pdf (letöltve: 2021.04.14.).
- [3.] GAURAV, TYAGI: *3D Printing Technology. History of 3D Printing*, 2012, National Informatics Centre, New Delhi.
- [4.] GREENBERG, ANDY: *Wiki Weapon Project' Aims To Create A Gun Anyone Can 3D-Print At Home*. (elérhető: <https://www.forbes.com/sites/andygreenberg/2012/08/23/wiki-weapon-project-aims-to-create-a-gun-anyone-can-3d-print-at-home/?sh=3bbda6f43860>, letöltve: 2021.04.14.)
- [5.] HORVÁTH ÁDÁM – KURUCZ ATTILA: *A 3D nyomtatás története és jövőbeli kérdései*, in REISINGER ADRIENN – KECSKÉS PETRA (szerk.): *"Ifjúság - jövőképek"*, Kautz Gyula Emlékkonferencia, 2016. június 15., elektronikus formában megjelenő kötete, Széchenyi István Egyetem (elérhető: https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2016/HorvathA_KuruczA.pdf, letöltve: 2021.04.14.).
- [6.] KEVIN J. O'NEILL: *Is technology outmoding traditional firearms regulation? 3-d printing, state security, and the need for regulatory foresight in gun policy* (abstract), 2012, (elérhető: <https://ssrn.com/abstract=2186936>, letöltve: 2021.04.14.).
- [7.] KOCSIS BENCE: *Az additív és szubsztraktív technológia katonai vonatkozású alkalmazási lehetőségeinek összehasonlító vizsgálata*, in *Műszaki Katonai Közlöny*, 2019/2. szám.
- [8.] PAGANINI, PIERLUIGI: *Evolution of 3D Printing Technology Raises Security Concerns*, 2014, (elérhető: <https://resources.infosecinstitute.com/topic/evolution-3d-printing-technology-raises-security-concerns/#gref>, letöltve: 2021.04.14.).

¹⁶¹ Például az előkészítő, kodifikációs és Európai Unió jogi koherenciával foglalkozó (szak)bizottságoknak, minisztériumi osztályoknak.

- [9.] SIPOS JENŐ – MIRC ATTILA: *CAD/CAM és CNC programok alkalmazása a fegyveralkatrész gyártásban*, 2003, (elérhető: http://epa.oszk.hu/02600/02694/00036/pdf/EPA02694_rtk_2003_02_sipos_jeno_mirc_attila.pdf, letöltve: 2021. 04. 14.).
- [10.] SZABÓ CSABA: A 3D nyomtatási technológiával előállított tűzfegyverek biztonságpolitikai kihívásainak vizsgálata a fegyverrendészet aspektusából II., in *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2017/4. szám.

JOGFORRÁSOK

- [1.] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- [2.] A lőfegyverekről és lőszerkekről szóló 2004. évi XXIV. törvény.
- [3.] A lőterekről, a lőfegyverek, lőszerkekről hatósági tárolásáról, a fegyvertartáshoz szükséges elméleti és jártassági követelményekről szóló 49/2004. (VIII. 31.) BM rendelet.
- [4.] A kézilőfegyverek, lőszerkekről, gáz- és riasztófegyverek megszerzésének és tartásának egészségi alkalmassági feltételeiről és vizsgálatáról szóló 22/1991. (XI. 15.) NM rendelet.
- [5.] A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet.
- [6.] [A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény.
- [7.] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).
- [8.] A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény.
- [9.] A Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII.13.) Korm. rendelet.
- [10.] Az Általános Közigazgatási Rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény.
- [11.] The Constitution of the United States. Bearing Arms. Second Amendment, (elérhető: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CONAN-1992/pdf/GPO-CONAN-1992-10-3.pdf>, letöltve: 2021.04.14.)
- [12.] Undetectable Firearms Act of 1988, H.R. 4445, 100th Congress (elérhető: <https://www.congress.gov/bill/100th-congress/house-bill/4445/text>, letöltve: 2021.04.14.).
- [13.] Undetectable Firearms Modernization Act, H.R. 1474, 113th Congress (elérhető: <https://www.congress.gov/bill/113th-congress/house-bill/1474/text>, letöltve: 2021.04.14.).

EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: Az európai biztonsági stratégia megvalósítása: uniós cselekvési terv tűzfegyverek és robbanóanyagok tiltott kereskedelme és használata ellen, 2015.12.2., Brüsszel, COM (2015).

